

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Petr Piták

KONFLIKT V AFGHÁNISTÁNU
A JEHO SOUVISLOSTI

Olomouc 2013

vedoucí práce: Mgr. David Hampl, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Konflikt v Afghánistánu a jeho souvislosti zpracoval samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny do seznamu literatury.

V Olomouci dne 17. 4. 2013

Podpis.....

Poděkování

Zde bych rád poděkoval panu Mgr. Davidu Hamplovi, Ph.D. za jeho pomoc a připomínky při psaní mé práce a také za jeho trpělivost a čas, který strávil vedením této bakalářské práce.

Obsah

Úvod

1 Teoretické vymezení konfliktu	3
1.1 Definice konfliktu	3
1.2 Typologie ozbrojených konfliktů	6
1.2.1 Prostorové kritérium	6
1.2.2 Časové kritérium	6
1.2.3 Kritérium intenzity	7
1.2.4 Kritérium způsobu vedení války	7
1.2.5 Kritérium podle politického statusu aktérů konfliktu	7
1.3 Dynamika konfliktů	8
1.4 Příčiny ozbrojených konfliktů	11
1.4.1 Kulturní – etnické a náboženské faktory	12
1.4.2 Ekonomické faktory	13
1.4.3 Politické faktory	13
1.4.4 Geografické faktory	14
1.4.5 Geopolitické faktory	14
2 Politicko-geografická charakteristika Afghánistánu	16
2.1 Geografická poloha Afghánistánu a přírodní poměry	16
2.2 Současný Afghánistán	17
2.3 Obyvatelstvo a etnické rozdělení	18
2.3.1 Paštunové	19
2.3.2 Tádžikové	21
2.3.3 Hazárové	21
2.3.4 Uzbekové	22
2.4 Tradiční politický systém	22
3 Historické souvislosti	24
3.1 Vliv zahraničních velmocí na obyvatele Afghánistánu	24
3.2 Vznik Afghánské říše	24
3.3 První britsko-afghánská válka	25
3.4 Druhá britsko-afghánská válka	25
3.5 Afghánistán na přelomu století	26
3.6 Situace v Afghánistánu od roku 1919 do svržení krále Záhira Šáha	26

3.7 Muhammad Daúd Chán prezidentem Afghánistánu (1973-1978)	28
4 Afghánistán v době konfliktu mezi Východem a Západem	30
4.1 Střet ideologií	30
4.2 Saurská revoluce a vláda Háfizulláha Amína	31
4.3 Sovětská válka v Afghánistánu a režim Babraka Karmala	32
4.4 Vláda Muhammada Nadžibulláha a blížící se konec sovětské války v Afghánistánu	35
4.5 Hroučící se komunistický režim po odchodu sovětských vojsk z Afghánistánu	36
5 Afghánistán v době působení Tálibánu	38
5.1 Obavy z vzestupu mudžáhidů	38
5.2 Rabbáního „vláda“ a zrod Tálibánu	38
5.3 Vláda Tálibánu (1996-2001)	41
5.4 Původ Tálibánu a jeho ideologie	44
5.5 Tálibán a al-Káida Usámy bin Ládina	45
6 Současný vývoj	47
6.1 Vstup USA do války v Afghánistánu a pád Tálibánu	47
6.2 Úsilí o rekonstrukci a stabilizaci Afghánistánu a jeho problémy	49
6.3 Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly – ISAF	52
6.4 Shrnutí problematiky afghánského konfliktu	53
Závěr	55
Seznam použité literatury a internetových zdrojů	
Seznam zkratk	
Anotace	

Úvod

Cílem této bakalářské práce je charakterizovat konflikt v Afghánistánu a jeho souvislosti.

První kapitola se zabývá problematikou teoretického vymezení konfliktu, což je nezbytné pro pochopení konfliktů. Důležitá je zde hlavně definice konfliktu, typologie, dynamika a především příčiny ozbrojených konfliktů, jejichž znalosti jsou klíčové pro snahy konflikty řešit a předcházet jim.

Druhá kapitola se zaměřuje na politicko-geografickou charakteristiku Afghánistánu a ukazuje, proč má tato země tak velký potenciál k tomu, aby zde byly ozbrojené konflikty, trvající dodnes.

Třetí kapitola se zaměřuje na důležité historické souvislosti Afghánistánu, které lze charakterizovat velkým zájmem zahraničních velmocí o tuto strategickou zemi. Jsou zde zahrnuty důležité historické události od vzniku Afghánské říše do komunistické revoluce.

Čtvrtá kapitola se zabývá Afghánistánem v době konfliktu mezi Východem a Západem, tedy době studené války mezi USA a SSSR. Konfrontace a vzájemné podezíravosti těchto dvou zemí vedli k sovětské invazi do Afghánistánu s cílem především udržet tamější komunistický režim a tím sovětský vliv v oblasti. Další kapitoly pojednávají o důsledcích této okupace.

Pátá kapitola se soustřeďuje na občanskou válku v Afghánistánu a na vládu Tálibánu, což byly důsledky po odchodu sovětských vojsk, kdy opoziční síly ztratily společného nepřítele a začaly bojovat proti sobě navzájem v občanské válce založené především na etnickém principu. Z tohoto chaosu v zemi následně vzešel Pákistánem podporovaný Tálibán.

Šestá kapitola se zaměřuje na současný vývoj, který byl ovlivněn teroristickými útoky z 11. září 2001. Byla zahájena operace Trvalá svoboda a její hon na teroristy al-Káidy a jejího spojence Tálibán. Byly zřízeny jednotky ISAF usilující o stabilitu Afghánistánu. Konec této kapitoly se věnuje shrnutí problematiky afghánského konfliktu.

Téma práce jsem si nezvolil jen z důvodu mého zájmu o tento problém, ale také proto, že se jedná o aktuální konflikt, který v Afghánistánu trvá de facto už více než tři desetiletí a zatím nejsou v dohledu uspokojivé vyhlídky na jeho ukončení. Tento konflikt má své historické souvislosti, které ovlivnily současnou situaci nejen v Afghánistánu, ale i ve světě. Téma ozbrojených konfliktů na této planetě je stále aktuální a není tendence k tomu, aby

konflikty vymizely, spíše naopak. V českém prostředí najdeme jen několik málo autorů, kteří se problematikou konfliktu v Afghánistánu zabývají. Mezi tyto autory patří např. Slavomír Horák. Jedná se však o několik let starou literaturu, která nezahrnuje aktuální vývoj v Afghánistánu.

1 Teoretické vymezení konfliktu

Tato kapitola se bude zabývat teoretickou charakteristikou konfliktů, zahrnující definici, typologii, dynamiku a příčiny konfliktů. Konflikty lze studovat z mnoha hledisek disciplín a vědních oborů, proto také existují rozmanité, ale i mnohdy kontroverzní studie o teorii konfliktu. O této problematice nenajdeme žádnou komplexní nebo široce přijímanou teorii, která by konflikty a války vysvětlovala a měla univerzální platnost (Tomeš, 2007, 81). Existuje mnoho dílčích teorií, které se zabývají problémem konfliktu. Jen stěží bychom tedy dosáhli jakési obecně platné teorie a to zejména tehdy, pokud bychom usilovali o vysvětlení konfliktu v širším kontextu politických, společenských a environmentálních souvislostí (Tomeš, 2007, 82).

1.1 Definice konfliktu

V rámci společnosti můžeme rozlišovat tři základní druhy mezilidských vztahů. Je to spolupráce, soutěž a konflikt (Tesař, 2007, 27). Ve snaze porozumět mechanismu konfliktu je důležité si uvědomit, že tyto složky jsou v úzkém spojení. Např. etnický konflikt se obvykle vyvíjí ze soutěže. Může se soutěžit o ovládnutí území, pracovní příležitosti a další cíle. Jakékoli zvýhodnění určité skupiny, které naruší soutěž, staví ostatní do konfliktu s danou skupinou. Soutěž se může změnit v konflikt třeba tehdy, když jedna strana usoudí, že její šance v soutěži jsou příliš malé a nedosáhne soutěží svého cíle (Tesař, 2007, 27).

Pojem konfliktu může mít samozřejmě mnoho významů. Konflikty nemusí obsahovat prvky ozbrojeného násilí. Zde se může jednat např. o propagandu, diplomacii, demonstraci, sankci (Waisová, 2005, 35). Tento autor píše o čtyřech základních charakteristikách konfliktu, kterými jsou: „1. *Akteři, kteří* 2. *Jednají, aby* 3. *prosadili své zájmy a hodnoty, které jsou* 4. *neslučitelné.*“ (Waisová, 2005, 35). Pomocí těchto aspektů můžeme definovat konflikt jako „*sociální situaci, kdy v tomtéž okamžiku minimálně dva aktéři usilují o získání téhož statku – tohoto statku není dostatek, aby uspokojil poptávku všech aktérů*“ (Waisová, 2005, 35).

Tato práce se bude zabývat ozbrojeným konfliktem. Abychom mohli válku nebo ozbrojený konflikt studovat, je potřebné ho definovat a určit, který konflikt lze označit za válku a který nikoli. Definování a s tím spojená kategorizace ozbrojeného konfliktu a jeho hodnocení je spojeno s řadou metodologických problémů (Tomeš, 2007, 88). Jak již bylo naznačeno, existuje velké množství specifických přístupů studia ozbrojeného konfliktu, proto nemáme jedinou, všeobecně přijímanou definici ozbrojeného konfliktu. Při hodnocení a

analýze válek, první rozdíly vznikají již při použití rozdílných definic a kritérií, podle kterých jsou konflikty zařazovány do příslušných přehledů a databází. (Tomeš, 2007, 88).

Tomeš (2007, 88) se zmiňuje o několika vědecky pojatých databázích ozbrojených konfliktů. Za zmínku stojí např. projekt Correlates of War (COW) týmu University of Michigan. Hlavním předmětem zájmu jsou zde státy a mezistátní konflikty, takže základem pro vysvětlování příčin konfliktu je tady geopolitické soupeření a národní zájmy. COW považuje za nejdůležitější kritéria při definování válek účast a status ozbrojených složek, počet bojových obětí a kontinuitu bojů. Po konci studené války se pole zájmu rozšířilo i na občanské války, protože v rámci ozbrojených konfliktů představují dominantní kategorii. Občanská válka podle COW musí splňovat tato kritéria:

- *organizované vojenské akce* (Tomeš, 2007, 89):
- *minimálně tisíc bojových obětí ročně* (Tomeš, 2007, 89):
- *účast ozbrojených složek státní moci* (Tomeš, 2007, 89):
- *efektivní odpor ze strany opozičních sil (podíl obětí silnější strany, nejčastěji ozbrojených sil vlády, musí činit nejméně 5% celkového počtu obětí)*, (Tomeš, 2007, 89):

Peace Research Institute Oslo (PRIO) a Uppsala Conflict Data Program (UCDP) definují ozbrojené konflikty jako konflikty, kde:

- *zdrojem inkompatibility je vláda nebo území* (Tomeš, 2007, 89)
- *zúčastní se jich alespoň dvě soupeřící strany* (Tomeš, 2007, 89)
- *jednu z těchto stran reprezentuje státní moc a druhou opoziční organizace* (Tomeš, 2007, 89)
- *použití ozbrojené síly přinese nejméně 25 bojových obětí ročně, za válku se považuje konflikt s více než 1000 bojových obětí za rok* (Tomeš, 2007, 89)

Waisová (2005, 46) se také zabývá projektem KOSIMO (Konflikt-Simulations-Modell) a zjišťuje jisté odlišnosti v závěrech s projektem UCDP. KOSIMO totiž naznačuje, že se počet konfliktů výrazně zvyšuje, zatímco UCDP ukazuje, že se naopak snižuje. Zde tedy máme ukázkou rozporu ve výsledku, který vznikne na základě rozdílného pojetí a definice ozbrojeného konfliktu.

Šedivý (2000) se zabývá sociologickou, politicko-filozofickou, kvantitativní a mezinárodněprávní definicí ozbrojeného konfliktu:

1) Sociologická definice

Válka je násilným projevem sociálního konfliktu. „*Konflikt je vztah, v němž je určitý jedinec či identifikovatelná zřetelně vymezená skupina jedinců (definovaná kmenově, etnicky, jazykově, kulturně, nábožensky, sociálně, ekonomicky, politicky nebo jinak), ve vědomé opozici k jinému jedinci/jedincům nebo skupině/skupinám, a to proto, že jejich zájmy a cíle jsou protichůdné, neslučitelné, vzájemně se vylučující.*“ (Šedivý, 2000). Základním nástrojem řešení konfliktu v hierarchicky organizované společnosti je politika. Konflikt se může řešit nenásilně (např. diplomacií) nebo válkou. Násilný konflikt je definován jako: „*boj o hodnoty a nárok na vzácný, omezený status, moc a zdroje, ve kterém je cílem protivníků neutralizovat, poškodit či zničit své rivaly*” (Šedivý, 2000).

2) Politicko-filozofická definice

Zde Šedivý (2000) odkazuje na významného myslitele Carla von Clausewitze a jeho pojednání O válce. Carl von Clausewitz válku chápe jako „*akt násilí s cílem přinutit protivníka, aby se podřídil naší vůli.*“ „*Válka je pouze pokračování politiky jinými prostředky, politický záměr je účelem, válka je prostředkem, a prostředek si nikdy nelze odmyslit od účelu.*“ (Šedivý, 2000). „*Válka tedy sama o sobě nemá smysl. Nemůže být nikdy úplně izolovaný akt, není v ní obsaženo rozhodnutí samo v sobě dovršené, protože ji již předem ovlivňuje uvažování o politickém stavu, jaký po ní nastane*“ (Šedivý, 2000).

3) Kvantitativní definice

Ozbrojený konflikt je zde dělen podle počtu ztrát na životech za určité časové období:

- *malý ozbrojený konflikt (v každém jednom roce konfliktu zahyne v boji více než 25 osob, v průběhu celého konfliktu méně než 1000 osob), (Šedivý, 2000)*
- *střední ozbrojený konflikt (v každém jednom roce konfliktu zahyne více než 25 a méně než 1000 osob, v průběhu celého konfliktu více než 1000 osob), (Šedivý, 2000)*
- *válka (nejméně 1000 obětí v každém roce konfliktu), (Šedivý, 2000)*

4) Mezinárodněprávní definice

Šedivý (2000) opět vychází z Clausewitzova pojetí války: „*Válka je výsadním právem státu vést ozbrojený boj za určité politické cíle zvláště k tomu vybranými a vycvičenými skupinami obyvatel, pomocí zvláštních nástrojů, určených speciálně k vedení tohoto boje*“ (Šedivý, 2000). Válka je zde chápána jako jistý formální proces ve smyslu právně definované a řízené procedury v rámci mezistátních vztahů. Musí zde existovat legální autorita – stát, který je právně zmocněn vést válku (Šedivý, 2000).

1.2 Typologie ozbrojených konfliktů

V literatuře se můžeme setkat s mnoha třídícími kritérii ozbrojeného konfliktu. Uvádím zde jen několik nejčastěji užívaných typů války. Samozřejmě většinou se tyto kategorie vzájemně překrývají, hranice jsou pohyblivé.

1.2.1 Prostorové kritérium

Zkoumá především teritoriální rozsah válečného konfliktu a rozsah jeho dopadů v rámci určitého systému mezinárodních vztahů (Šedivý, 2000).

a) *lokální války* – teritoriálně úzce omezené ozbrojené konflikty, odehrávají se uvnitř státu nebo mezi dvěma státy, pokud dochází k intervenci z vnějšku, jedná se o pokusy válku ukončit, příkladem může být irácko-iránská válka v 80. letech minulého století (Šedivý, 2000)

b) *regionální války* – odehrávají se mezi více státy jednoho regionu, téměř vždy začínají lokálním konfliktem, příkladem je arabsko-izraelská válka (1948-49), (Šedivý, 2000)

c) *globální válka* – ozbrojený konflikt, kterého se účastní většina států světa, příkladem jsou obě světové války (Šedivý, 2000)

Šedivý (2000) se také zabývá hlediskem, které si všímá pozice válčících stran.

A) *centrum-centrum* – *války mezi zeměmi rozvinutého světa*, někteří autoři zde zařazují konflikt studené války, ve své podstatě sem patří i obě světové války (Šedivý, 2000)

B) *centrum-periferie* – *patří sem koloniální a národně osvobozovací války, více než dvě třetiny všech ozbrojených konfliktů od roku 1945*, např. vietnamská válka, nebo sovětská válka v Afghánistánu v 80. letech (viz kapitola 4), (Šedivý, 2000)

C) *periferie-periferie* – *konflikty mezi státy rozvojových zemí, často jsou označovány jako lokální*, příkladem je ozbrojený konflikt o území Kašmíru mezi Indií a Pákistánem (Šedivý, 2000)

1.2.2 Časové kritérium

Zkoumá především dobu trvání konfliktu (Šedivý, 2000).

a) *krátké války* – zpravidla rozhodne jedna bitva, jeden soupeř má velkou převahu, trvají méně než 1 rok, např. válka v Perském zálivu (1990-91), (Šedivý, 2000)

b) *vleklé války* – dlouhodobé ozbrojené konflikty trvající více než 1 rok, obvykle i několik let či desetiletí, síly jsou většinou vyrovnané, žádná ze stran není schopna v konfliktu zvítězit, např. občanská válka v Afghánistánu od r. 1989 (viz kapitola 5, 6), (Šedivý, 2000)

1.2.3 Kritérium intenzity

Zde je hodnocen především dosah válečného cíle, rozsah válečné mobilizace státu a dopady války na civilní obyvatelstvo (Šedivý, 2000).

a) *omezené války* – konflikty jsou vedeny pro dosažení omezených politických cílů, např. připojení části území obsazeného jiným státem, válčící státy nemobilizují veškerou bojeschopnou populaci, civilisté nejsou bezprostředně zasaženi bojem, příkladem tohoto konfliktu může být prusko-rakouská válka v r. 1866 (Šedivý, 2000)

b) *totální války* – konflikty jsou vedeny ve snaze dosáhnout absolutního cíle, např. bezpodmínečná kapitulace nebo svržení vlády, válčící státy mobilizují veškeré zdroje státu, jsou zde přímé dopady války na civilní obyvatelstvo, příkladem můžou být obě světové války nebo americká občanská válka v 60. letech 19. stol. (Šedivý, 2000)

1.2.4 Kritérium způsobu vedení války

Šedivý (2000) vymezuje dva typy konfliktu podle způsobu vedení války:

a) *pravidelná válka* – je formálně vyhlášena subjektem mezinárodního práva – státem, dodržují se právní konvence, boje se účastní pravidelná armáda, která dodržuje normy válečného práva (např. zacházení se zajatci), příkladem je válka v Perském zálivu (1991), (Šedivý, 2000)

b) *nepravidelná válka* – válka nebývá formálně vyhlášena, většinou je typická pro národně-osvobozenecká hnutí nebo revoluční hnutí, normy válečného práva nebývají dodržovány, často se do konfliktu zapojují i civilisté, typickou metodou boje je partyzánská válka (také zvaná jako *guerrilla*, ze šp. „malá válka“ (Šedivý, 2000), guerrillové jednotky se vyhýbají přímému boji, využívají výhod rozmanitého terénu a podnikají překvapivé útoky ze zálohy, způsoby nepravidelné války jsou typické pro konflikty typu centrum-periferie (Šedivý, 2000), typickým příkladem je boj mudžáhidů se sovětskými vojsky v Afghánistánu v 80. letech 20. stol., o kterém bude řeč v dalších kapitolách.

1.2.5 Kritérium podle politického statusu aktérů konfliktu

Tato typologie byla vytvořena na základě poznatků výzkumného projektu COW (viz 1.1 Definice konfliktu). Jde o rozšíření původní klasifikace z 60. let a snaží se zahrnout i postmoderní konflikty (Tomeš, 2007, 91). Tato nová ucelená typologie bere na vědomí i nevládní entity, jež nepředstavují subjekty mezinárodního práva, ale často o toto postavení usilují. Podle nového výzkumu roste význam nestátních entit, které se stávají nezávislými na

vládách a někdy státy i svými možnostmi převyšují. Jedná se např. o mezistátní integrace nebo teroristické organizace (Tomeš, 2007, 91).

- *mezistátní válka (inter-state war)*: jedná se konflikt mezi dvěma či více členy mezinárodního systému (státy), v jehož rámci padne ročně více než 1000 příslušníků vojenského personálu - 1. TYP (Tomeš, 2007,91).
- *extrasytémová válka (extra-systemic war, extra-state war)*: válka mimo území členů mezinárodního systému, konflikt mezi členem mezinárodního systému a politickými entitami, které nepatří do tohoto systému (min 1000 obětí za rok), do této kategorie dříve spadaly národně-osvobozené války proti kolonizátorům, v této kategorii se rozlišují dva nové typy (Tomeš, 2007,91):
 - a) *boj státu proti nezávislému nestátnímu aktérovi* – 2. TYP (např. boj USA a jejich spojenců proti Tálibánu a al-Káidě), (Tomeš, 2007, 91).
 - b) *boj státu proti závislému nestátnímu aktérovi* – 3. TYP (např. boj USA proti stoupencům Saddáma Husajna v Iráku), (Tomeš, 2007, 91).
- *válka uvnitř státu (intra-state war)*: jedná se o boj mezi dvěma ozbrojenými složkami uvnitř daného státu, ve kterém zahyne alespoň 1000 lidí ročně bez ohledu na to, jestli se jedná o vojáky či civilní obyvatelstvo (Tomeš, 2007, 92)
 - a) *občanská válka (civil war)*: občanská válka je boj vlády s opoziční entitou, buď o kontrolu nad státem – 4. TYP, (např. americká válka Severu proti Jihu) nebo z důvodu lokálního sporu – 5. TYP (Tomeš, 2007, 92).
 - b) *interkomunální konflikt (inter-communal war)*: definuje se jako boj dvou nebo více zájmových skupin, které nezahrnují státní ozbrojené složky v rámci jednoho státu – 6. TYP (např. náboženské a etnické konflikty v Nigérii), (Tomeš, 2007, 92).

Podle Tomeše (2007, 92) existuje i nový 7. TYP konfliktu, který se objevil v 90. letech – jedná se o ozbrojený konflikt dvou nebo více nestátních aktérů, který probíhá mimo území státu jejich původu, (např. východní část DR Kongo se vyznačovala konfliktem mezi hutuskými milicemi Interahamwe a jednotkami Tutsiů ze Rwandy (Tomeš, 2007, 92).

1.3 Dynamika konfliktů

V této kapitole si ukážeme, jak se konflikt v čase může vyvíjet. Konflikty jsou de facto sociální procesy, ve kterých aktéři mohou měnit své zájmy, jednání nebo cíle (Waisová 2005, 49). Takže je zřejmé, že konflikty mohou procházet různými stádii a stupni intenzity, které

také ovlivňují možnosti řešení konfliktu. Nyní se podíváme na jednotlivá stádia, resp. stupně intenzity konfliktu, které vymezuje Waisová (2005, 49). Samozřejmě konflikty nemusí procházet všemi těmito stádii.

1. *Latentní konflikt* (nestabilní mír) – Jedná se o fázi, kdy se aktéři snaží získat stejný statek, jehož množství je omezené a všichni si to uvědomují. Neslučitelnost zájmů aktérů je vnímatelná, ale zatím neshody nejsou tak vážné, aby aktéři byli donuceni k rozhodnému jednání (Waisová, 2005, 50).
2. *Manifestace konfliktu* – Jedná se o okamžik, kdy aspoň jeden z aktérů artikuluje své zájmy a veřejně projeví záměr je chránit na úkor druhého aktéra. Z latentního konfliktu se tedy stává konflikt zřejmý. Toto a předchozí stádium konfliktu je třeba řešit především preventivní diplomacií (Waisová, 2005, 51).
3. *Eskalace konfliktu* – V této fázi, která navazuje na stádium manifestace, se strany snaží dosáhnout svých cílů, nikdo nechce ustoupit ze svých maximálních požadavků a snaží se hledat podporu pro své záměry u dalších aktérů (Waisová, 2005, 51) Průběh tohoto stádia konfliktu závisí především na schopnostech protivníků komunikovat, na předmětu jejich sporu, na síle stran v konfliktu, na podmínkách jejich sporu a na vyhlídkách na úspěchy, zisky a rizika (Waisová, 2005, 51). Tento autor toto stádium dělí na čtyři fáze:
 - *diskuse* – strany se pomalu přibližují k nepřátelskému chování, ale pořád zde převažuje komunikace a vzájemné vnímání protivníků je pozitivní a nezkreslené, základním nástrojem řešení je vyjednávání, jedná se např. o spor ČR a Rakouska o jadernou elektrárnu Temelín (Waisová, 2005, 52)
 - *polarizace* – vzájemná důvěra a respekt stran se snižuje, vzájemné vnímání protivníků je spíše negativní a stereotypní, základním nástrojem řešení je konzultace, soudní řízení a mediace, zde patří např. spor mezi Ruskem a Ukrajinou v otázce Krymu po rozpadu SSSR (Waisová, 2005, 52)
 - *izolace* – snaha poškodit a ohrozit protivníka, minimum komunikace, objevuje se propaganda, prohlubuje se konfrontace a nedorozumění, protivníci mobilizují své ozbrojené síly a dochází k menším vojenským střetům, nástrojem řešení je např. sankce, embargo, nátlak, arbitráž, příkladem je vztah Indie a Pákistánu po 2. světové válce (Waisová, 2005, 53)

- *destrukce* – cílem aktérů konfliktu je zničení nebo porážka protivníka, dochází k násilným a ozbrojeným střetům, strany se snaží rozšiřovat spor o další témata, nástrojem řešení této fáze konfliktu je peacekeeping a vynucení míru, příkladem je konflikt mezi Irákem a Kuvajtem na začátku 90. let (Waisová, 2005, 53)
4. *Mrtvý bod* – Klíčové stádium pro řešení konfliktu, žádná ze stran nemá sílu zničit protivníka a prosadit své vítězství. Protivníci jsou v bezvýchodné situaci, proto je to ideální příležitost pro zahájení mírového jednání (Waisová, 2005, 53-54).
 5. *Deeskalace* – Dochází k oslabení konfliktu a k obnovení komunikace. Strany se snaží najít řešení, která by byla přijatelná pro všechny. K deskalaci konfliktu významně přispívá navázání či obnovení diplomatických vztahů aktérů (Waisová, 2005, 54).
 6. *Fáze řešení konfliktu* – Protivníci překonají neslučitelnost svých zájmů. Podle Waisové (2005, 54-58) může mít mnoho forem:
 - Strany konfliktu změny priority ve své politice a jsou pak ochotny dělat kompromisy a zahájit jednání. Např. změna témat a cílů zahraniční politiky SSSR po nástupu M. Gorbačova do funkce generálního tajemníka KSSS vedla k uvolnění napětí mezi východním a západním blokem (Waisová, 2005, 54).
 - Strany konfliktu mohou dosáhnout kompromisu, když si rozdělí určitý statek a každý z nich uspokojí vlastní potřebu. Např. egyptsko-súdánská dohoda o využívání vod Nilu (Waisová, 2005, 55).
 - Jedním z dalších řešení je tzv. „obchod kus za kus“ (Waisová, 2005, 56)., kdy protivníci zaměří svoje požadavky na odlišné statky a každý je pak získá. Toto řešení je charakteristické pro vnitrostátní konflikty, např. konflikt na Srí Lance (Waisová, 2005, 56).
 - Řešením může být i sdílená kontrola, resp. společná správa a využívání sporného statku. Např. Španělsko a Francie měly Andoru do roku 1993 jako společné kondominium (Waisová, 2005, 56).
 - Přenechání kontroly statku třetí straně může být také řešením. Např. protektorát nad Kosovem, který je ustaven rezolucí Rady bezpečnosti OSN (Waisová, 2005, 56-57).

- Pokud si protivníci zvolí tzv. vnější mechanismus, pak rozhodnutí o řešení podléhá třetí straně. Např. spor při vymezení hranic mezi Čadem a Libyí řešil Mezinárodní soudní dvůr v Haagu (Waisová, 2005, 57).
 - Konflikt může spontánně zaniknout, být odsunut do pozadí, zapomenut a při tom oficiálně stále trvá. Např. vzájemné vztahy Ruska a Japonska po druhé světové válce (Waisová, 2005, 57).
 - Dalším řešením může být i donucovací zásah třetí strany, který omezuje možnosti stran pokračovat v konfliktu. Jedná se o tzv. vynucení míru, jehož možnosti jsou zakotveny v Chartě OSN (Waisová, 2005, 57-58).
7. *Postkonfliktní urovnání vztahů* – Tady dochází především k obnovení diplomatických, kulturních, ekonomických a sociálních vztahů mezi aktéry konfliktu a k vytváření dlouhodobé spolupráce (Waisová, 2005, 58). Pokud se jedná o vnitrostátní konflikt, tak zde dochází hlavně k obnovení státních institucí, politického systému, státní identity a k budování infrastruktury a občanské společnosti. Cílem je vybudování stabilního míru. Tato fáze je stádiem konfliktu, které má nejdelší trvání (Waisová, 2005, 58).

1.4 Příčiny ozbrojených konfliktů

V této kapitole se podíváme na několik možných faktorů, které mohou rozpoutat ozbrojený konflikt a jsou tedy jejich příčinou. Abychom mohli konflikty řešit, je nezbytné identifikovat jejich možné příčiny, proto je studium příčin ozbrojených konfliktů jednou z nejdůležitějších částí teorie konfliktu. Rozlišování konfliktů podle příčin může však být velmi problematické. Tomeš (2007, 100-102) odkazuje na několik autorů s rozdílným pojetím studia příčin konfliktu. Toto téma může být proto mnohdy do jisté míry subjektivní záležitostí. Většinu konfliktů nemůžeme kvůli jejich komplexnosti a dynamice jednoduše zařadit do skupin podle jedné příčiny. Podle Tomeše (2007, 113) velká většina násilných konfliktů vzniká za spolupůsobení několika faktorů. Řada konfliktů navíc v průběhu času procházela proměnou své podstaty.

Jiří Šedivý (2000) se zabývá teoretickou analýzou K. N. Waltze, který při hledání příčin ozbrojených konfliktů doporučuje postupovat vždy ve třech rovinách analýzy:

- 1) *rovina individuální* – zkoumání příčin, které jsou ukryté v člověku, v jeho podstatě, psychice a přirozenosti (Šedivý, 2000)
- 2) *rovina státní* – zkoumání vnitřní struktury státu a jeho institucí (Šedivý, 2000)

3) *rovina systémová* – zkoumání příčin ve struktuře mezinárodních vztahů, která je odvozena od rozdělení moci mezi jednotlivými suverénními státy (Šedivý, 2000)

Do první roviny zařazuje Šedivý (2000) např. biologickou teorii, která vychází z toho, že člověk je ze své podstaty agresivní. Agresivita je společně s potravním pudem a sexualitou základním živočišným instinktem. Podrobně o této problematice biologických a psychických aspektů člověka pojednává Tesař (2007) ve své publikaci *Etnické konflikty*.

Nyní se v krátkosti podíváme na některé příčiny ozbrojených konfliktů vymezené Tomešem (2007, 99-119), které by se daly zařadit do posledních dvou rovin analýzy.

1.4.1 Kulturní – etnické a náboženské faktory

Etnonacionalismus a snaha o národní či kulturní sebeurčení je nejčastější příčinou současných konfliktů (Tomeš, 2007, 102). Etnické a náboženské konflikty tvoří podle autora více než 2/3 všech násilných konfliktů v současnosti. Po konci studené války ideologické vakuum vedlo k nalézání kulturní identity, rozvoji práva na sebeurčení a k posílení zaujatosti nebo nenávisti vůči např. odlišnému etniku. Podle některých autorů dějiny spolu s globalizací vstoupily do nové fáze, ve které bude etnických konfliktů přibývat (Tesař, 2007, 99).

Vedle etnické emancipace se pod vlivem hegemonizaci vlivu na masy stále silněji také projevuje náboženská neslučitelnost a nesnášenlivost (Tomeš, 2007, 102). Ve střetu těchto etnicky a nábožensky odlišných skupin dochází ke konfliktům, které mají dlouhodobý charakter a jen velmi těžko se zde hledá řešení (Tomeš, 2007, 102). Bývají mnohdy násilnější než běžné války, některé z nich jsou přímo genocidní. Etnické a náboženské rozdíly bývají častým zdrojem střetů i v politické a ekonomické sféře, hlavně pokud jde o moc soupeřících stran. Otázkou je, zdali je riziko konfliktu větší v etnicky homogenní nebo etnicky rozmanité zemi. Podle některých autorů je riziko konfliktu menší v etnicky rozmanitých zemích, protože je obtížnější zformovat dostatečně velké a soudržné skupiny odporu než v zemích homogennějších (Tomeš, 2007, 102). Faktor etnicity hraje roli v zemích, které vykazují 45-80% dominanci jednoho etnika (Tomeš, 2007, 104). Tesař (2007, 82-83) se zabývá celou řadou jevů, které mohou vést k etnickému konfliktu, např. mocenský boj, dávná nenávist, modernizace, selhání vzájemné důvěry, prostá etnická odlišnost a další. Etnické a náboženské rozdíly byly významnou příčinou konfliktu v Afghánistánu.

1.4.2 Ekonomické faktory

Tento faktor je považován mnohými odborníky za jeden z nejdůležitějších příčin ozbrojených konfliktů. Několik expertů Světové banky kolem Paula Colliera, kteří se touto problematikou dlouhodobě zabývají, vidí ziskuchtivost a příležitost k obohacení jako základní motiv vnitrostátních konfliktů (Tomeš, 2007, 105). Podle těchto expertů např. kulturně založené křivdy slouží často k maskování ekonomických cílů.

Velký význam pro vznik konfliktů mají ekonomické nerovnosti, kdy s vyššími majetkovými a příjmovými rozdíly stoupá riziko konfliktů (Tomeš, 2007, 105). Toto riziko je vyšší v chudých zemích, kde je větší možnost rychle zbohatnout a také rychle zchudnout než v rozvinutých a kontrolovaných demokraciích (Tomeš, 2007, 105). Podle tohoto autora devět z deseti zemí, které se umístily na konci žebříčku indexu lidského rozvoje, bylo po roce 1990 postiženo nějakým konfliktem. Za rizikový faktor se považuje zejména pokles HDP.

Tomeš (2007, 106) prostřednictvím Colliera také poukazuje na tzv. predátorskou teorii, kdy je hlavním rizikem konfliktu proveditelnost loupeže. Povstalci využívají nejvhodnějších příležitostí a podmínek. *„Míra rizika konfliktů stoupá s pravděpodobností zisku, možností financovat ozbrojené aktivity, které zase umožňují upevnit kontrolu nad zdroji zisku a rozšíří možnosti jejich rozmnožování“* (Tomeš, 2007, 106). Životaschopnost ozbrojených povstaleckých skupin nejčastěji zajišťuje ovládnutí produkce surovin a obchodu s nimi a to zejména, pokud je ekonomika závislá na exportu jedné suroviny, zvláště těch, jejichž produkci lze snadno kontrolovat (Tomeš, 2007, 107).

1.4.3. Politické faktory

Významnou roli zde hraje charakter politického režimu a s tím spojená míra svobody a vláda zákona (Tomeš, 2007, 108). Podle tohoto autora autoritativní a represivní režimy vytvářejí odpor a jsou náchylnější ke konfliktům než demokratické režimy. Uvádí se, že riziko konfliktu v demokratických zemích je o 60% nižší než v totalitních (Tomeš, 2007, 108). Významným rizikovým faktorem je také náhlá, event. častá změna politických režimů Tomeš (2007, 108). Příkladem je např. komunistický převrat v Afghánistánu na konci 70. let. (viz kapitola 4).

Za další riziko se také považuje slabost státní moci a její nedostatečná legitimita (Tomeš, 2007, 109). Jde hlavně o neschopnost vládnutí mocenských elit, sobecké jednání a obrovskou korupci. S tímto faktorem také souvisí neschopnost vlád kontrolovat hospodářský vývoj (Tomeš, 2007, 109).

1.4.4 Geografické faktory

Zde máme na mysli především polohu, jak ve smyslu geopolitickém, tak i v souvislosti s výskytem a rozložením surovinových zdrojů (Tomeš, 2007, 110). Velkou roli hrají regionální rozdíly, kde zaostalost periferních oblastí ve srovnání s metropolitními regiony může vyústit ve vnitrostátní konflikt, např. v Pobřeží Slonoviny nebo Súdánu. (Tomeš, 2007, 110). V těchto souvislostech nemůžeme opomenout ani přírodní podmínky. Aktivity povstaleckých skupin budou vznikat hlavně v nepřístupných oblastech, kde snadno ozbrojené skupiny naleznou svoje útočiště vhodné pro partyzánský boj (tropický prales, horský terén, nesjízdné komunikace atd.). Konflikt v hornatém Afghánistánu je zde příkladem. Tomeš (2007, 110) se také zabývá názory několika autorů, kteří tvrdí, že velké riziko vzniku konfliktu hrozí více plošně rozsáhlým zemím s velmi rozptýleným osídlením a zejména tehdy, když země není dostatečně integrována.

Za faktory geografické povahy můžeme považovat také demografické faktory, kde se Tomeš (2007, 111) zabývá např. rychlým populačním růstem, absencí vzdělání nebo nezaměstnaností, která způsobuje mimo jiné i snadnější naverbování mladých mužů do ozbrojených protivládních skupin.

1.4.5 Geopolitické faktory

Tyto faktory můžeme podle Tomeše (2007, 112) charakterizovat jako kombinaci rozložení zdrojů a geograficky definovaných strategických pozic na jedné straně a na druhé straně distribuce vojensko-politické moci. Konflikt může být důsledkem nerovné distribuce těchto zdrojů v prostoru, který je členěn hranicemi jednotlivých zemí (Šedivý, 2000). Z toho pak vznikají snahy o přerozdělení těchto zdrojů nebo o překonání bariér (např. přístup k moři), které brání v přístupu ke zdrojům (Šedivý, 2000). Geopoliticky významným se stává stát nebo region, který se ocitne v průsečíku zájmů lokálních, firemních, státních nebo globálních aktérů (Tomeš, 2007, 112).

Geopolitické faktory ovlivňují mezinárodní vztahy a podněcují akce a reakce mezinárodních sil a mocenských aktérů působících především na globální nebo makroregionální úrovni (Tomeš, 2007, 112). Geopolitické faktory byly významnější především v období studené války. Geopolitickým ohniskem zůstávají oblasti Blízkého východu, které jsou charakteristické kontakty Židů s muslimy a kde jsou velké zásoby energetických surovin (Tomeš, 2007, 113).

Studium teorie konfliktů je jednou disciplín mezinárodních vztahů a tím pádem také politologie. Konflikty zatím nemají tendenci k tomu, aby se jejich počet snižoval nebo dokonce vymizely z této planety. Současný vývoj ukazuje, že je tomu spíše naopak. Není jednoduché konflikty nějakým způsobem jednoduše vysvětlit a charakterizovat. Studovat je můžeme z mnoha hledisek mnoha disciplín, což ukazuje i fakt, že o nich neexistuje žádná komplexní a univerzálně platná teorie. Abychom mohli konflikty řešit a zabraňovat jejich vznikům, je nezbytné studovat i jejich teorii, kterou se tato kapitola pokusila zahrnout.

2 Politicko-geografická charakteristika Afghánistánu

Tato kapitola zahrne geografickou podobu Afghánistánu, obyvatele, jejich kulturu, náboženství a další aspekty. Abychom poznali tuto zemi a její rozsáhlé problémy, je důležité o této charakteristice vědět. Budou zde zahrnuté faktory, ze kterých vychází předpoklady konfliktu v Afghánistánu a také příčiny toho, proč má tato země tak velký potenciál k tomu, aby zde vznikaly ozbrojené konflikty, které trvají dodnes.

2.1 Geografická poloha Afghánistánu a přírodní poměry

Afghánistán je vnitrozemský stát, který se rozkládá na ploše zhruba o velikosti Německa a Polska dohromady. Nachází se v strategické oblasti mezi Blízkým Východem, Střední Asií a Indickým subkontinentem, což je jednou z příčin, proč o Afghánistán měli vždy zájem světové mocnosti a další země v regionu (Nojumi, 2002, 1). Afghánistán sousedí s Pákistánem na jihovýchodě, tato společná hranice (2430km) byla vytyčena podél Durandovy linie v roce 1893 (viz kapitola 3), na západě s Íránem (936km), na severozápadě s Turkmenistánem (744 km), na severu s Tádžikistánem (1206km) a Uzbekistánem (137km) a na severovýchodním výběžku Afghánistán sdílí hranici s Čínou (76km). Téměř celá tato hranice Afghánistánu byla formálně vymezena na konci 19. století politickými a vojenskými rozhodnutími tehdejších velmocí (Vogelsang, 2010, 14).



Afghánistán (The Meridian Express, 2012)

Afghánistán je hornatá země s velice členitým povrchem. Mimo jiné toto je jeden z důvodů, proč je Afghánistán tak etnicky pestrý a proč vláda v Kábulu jen těžko zasahuje do těchto nepřístupných oblastí. Místo toho mají rozhodující moc na venkově hlavně kmenoví předáci a muslimští duchovní, nikoli centrální vláda (Novák, 2008, 20). Významnou část povrchu Afghánistánu tvoří Hindúkuš, což je výběžek Himalájí s nadmořskou výškou i přes 7000m. V nejširším smyslu je Hindúkušem nazýván celý nehostinný střed a severovýchod Afghánistánu. Na jihu a západě země se vyskytují především polopouště, jedná se o tzv. dašt - – kamenitá poušť (Vogelsang, 2010, 21). Pouze 14% země je zemědělsky obdělávaná, z toho jen 20% půdy se dá využívat pro bezzávlahové zemědělství. Lidé se proto vždy pokoušeli zvětšit rozsah obdělávaných ploch budováním zavlažovacích systémů (Vogelsang, 2010, 22-23). Úrodné oblasti se vyskytují hlavně na severu podél řeky Amu-darji. Stálými jevy jsou suchá, horká léta a velmi studené zimy. V některých oblastech je srážek dostatek, ale jinde neprší celá léta. Afghánistán má ložiska vzácných minerálů, ale zatím zde nejsou prostředky, aby se toto bohatství plně využilo (Collins, 2011, 5).

2.2 Současný Afghánistán

Tato země, zmítaná již více než 30 let v ozbrojených konfliktech, patří k nejchudším zemím světa. Podle Indexu lidského rozvoje, který sleduje např. chudobu, vzdělání, zdraví a další faktory, se Afghánistán konstantně pohybuje mezi nejhoršími deseti zeměmi světa, např. střední délka života je zde pouze 44 let (Collins, 2011, 6-7). V těchto drsných podmínkách žije odhadem asi 28-30 milionů obyvatel. (Collins, 2011, 6). Tento údaj se dá jen stěží určit přesně. Po komunistickém puči v roce 1978 a invazi sovětských vojsk opustilo zemi mnoho uprchlíků, někteří se po ústupu Sovětů vrátili a za občanské války přibyli noví uprchlíci. Tato čísla nejsou známá (Vogelsang, 2010, 14). 20% obyvatel žije ve městech a 80% na venkově (Nojumi, 2002, 1). Mezi „moderním městem“ a „tradičním venkovem“ existovaly a existují velké rozdíly. Později si ukážeme, že i tento rozpor se stal jednou z příčin konfliktu.

Hospodářství Afghánistánu je díky mnohaletému konfliktu zcela rozvrácené. Nenachází se zde ani těžební průmysl a infrastruktura, takže tato země není schopna využít přírodní bohatství ke svému rozvoji. Tento potenciál tu však je. Byla zde objevena ohromná ložiska kovů v hodnotě dosahující až miliardu dolarů (Novinky.cz, 2010). Tato skutečnost by však mohla vést také k větší motivaci Tálibánu převzít moc v zemi, zejména po roce 2014, kdy se plánuje stažení velkého množství jednotek ISAF z Afghánistánu. Afghánistán tedy zůstává závislý na zemědělství a chovu ovcí a koz. Průmysl je minimální. V této zemi se však

v průběhu ozbrojených konfliktů rozvinul „drogový průmysl“. Afghánistán je největším producentem heroinu na světě (Xman.cz, 2007). Snahy omezit v Afghánistánu produkci opia, ze kterého se heroin vyrábí, prozatím selhávají (Novinky.cz, 2010).

Rozvoji hospodářství a ekonomickému sjednocení brání i členitý terén a špatná dopravní infrastruktura. Obchodování se tedy uskutečňuje primárně jen na regionální úrovni. Na národní úrovni jen velmi omezeně. (Nojumi, 2002, 1). K dispozici je zde pouze 75km železniční tratě (Collins, 2001, 6) a délka silnic je v průměru jen tři kilometry na sto kilometrů čtverečních (Novák, 2008, 17). Pátevní silnice, v angličtině nazývaná jako „Ring Road“, která byla v 60. letech postavená s pomocí Sovětů a zrekonstruovaná Spojenými Státy po roce 2001, propojuje významná města Kábul na východě, Kandahar na jihu, Herat na západě a Mazar-i-Sharif na severu (Collins, 2011, 6). Za významnou komunikaci se též považuje např. spojení Kábulu a Jalalabadu u pákistánských hranic. Dopravní komunikace jsou v době konfliktu v Afghánistánu nesmírně důležité pro přesun vojenské těžké techniky, v 80. letech pro sovětská vojska a dnes pro jednotky ISAF představují snadné ovládnutí a kontrolu území, přes které vedou. Bývalý generál Karl Eickenberry říká: *„Kde silnice končí, tam začíná Tálibán“* (Collins (2011, 6).

2.3 Obyvatelstvo a etnické rozdělení

Jak již výše bylo naznačeno, Afghánistán se nachází ve strategické poloze. Je takovou křižovatkou, spojnicí mezi Blízkým Východem, Střední Asií a Indickým subkontinentem, nedaleko Afghánských hranic na jihu jsou břehy Indického oceánu. V průběhu dějin se proto přes Afghánistán přesouvalo mnoho poutníků. Museli však překonávat obtíže členitého terénu Afghánistánu plného hor. Tito lidé přicházející sem ze sousedních zemí tedy zanechali v Afghánistánu svůj vliv a vytvořili zde velké množství etnických skupin (Vogelsnag, 2010, 12). Geografická podoba Afghánistánu tomu výrazně přispěla. Různá etnika si vždy najdou lepší útočiště a úkryt před nepřáteli v horách než v rovinaté krajině.

Tato velice pestrá národnostní mozaika byla jedním z nejvýznamnějších faktorů konfliktu v Afghánistánu (Horák, 2005, 8). Jednalo se především o období 90. let po odchodu sovětských vojsk, kdy zemi ničila občanská válka mezi jednotlivými frakcemi mudžáhidů a poté období vlády Tálibánu (viz kapitola 4 a 5). Země i přes existenci panovníka a vlády nebyla v minulosti nikdy plně centralizována. Nikomu se to zatím nepodařilo, ani Sovětům v 80. letech ani Tálibánu o desetiletí později. O sjednocení se nedá hovořit ani v současné době (Novák, 2008, 19). Jednou z příčin byly především velké národnostní rozdíly v zemi.

Vogelsang (2010, 25) uvádí, že v Afghánistánu najdeme kolem až 55 etnik. Za významná etnika v Afghánistánu podle mnohých autorů můžeme považovat tyto etnické skupiny: Paštunové, Tádžikové, Hazárové, Uzbekové, Ajmakové, Turkmeni, Balúčové, Núristánci. Zatímco hlavními jazyky Afghánistánu jsou perština (darí) a pašština (paštu), najdeme zde 20 až 40 různých jazyků a dialektů (Nojumi, 2002, 1). V následujících podkapitolách se zaměříme na čtyři dominantní etnika, která hrála významnou roli v občanské válce.



Hlavní etnické skupiny v Afghánistánu (Maps of World, 2009)

2.3.1 Paštunové

Jedná se o nejpočetnější etnickou skupinu v Afghánistánu. Tvoří asi 40-42% populace (Collins, 2011, 7). Většina Paštunů, jak je z obrázku na této straně zřejmé, žije hlavně na jihu a východě země. Až do pozdního 19. stol. Byl Afghánistánem nazýván pouze domov Paštunů po obou stranách Durandovy linie, západ země byl znám jako Chorásán a sever jako

Turkestán (Vogelsang, 2010, 25). Ve starší literatuře jsou Afghánci ne úplně správně spojováni právě s Paštuny. Zatímco v Afghánistánu žije asi 12 milionů Paštunů, v sousedním Pákistánu jich žije dvakrát více. (Collins, 2012, 7). Paštunové žijící na pomezí těchto dvou zemí často hranici ignorují.

Jejich dorozumívacím jazykem je paštu (paštština), což je spolu s perštinou (darí) oficiálním jazykem Afghánistánu. V minulosti se objevovali snahy posílit vliv paštštiny a oslabit perskojazyčnou státní správu, tvořenou hlavně Tádžiky. Proběhlo několik vln paštunizace, tu poslední vyvolalo hnutí Tálibán, jehož základem je právě paštunské etnikum. Snaha o nadvládu tohoto etnika se stala jednou z klíčových součástí ideologie Talibánu (Horák, 2005, 17).

Paštunové svůj původ odvozují od jednoho z druhů muslimského proroka Mohameda, jsou jedni z prvních po Arabech, kteří přijali Islám (Novák, 2008, 20). Tento autor také odkazuje na některé lingvisty a etnografy, kteří tvrdí, že Paštunové jsou původně indoevropským národem, který do sebe postupně integroval další etnika. Kromě Islámu je pro Paštuny posvátný jejich právní a etický kodex – tzv. paštunvalí. (Horák, 2005, 9). V něm jsou zahrnuty celé řady prvků pastevecké společnosti, např. zásady cti, přijetí a ochrana hosta a být k němu pohostinný, poskytnutí azylu nebo zásady pomsty v případě vnějšího napadení. Tento kodex hrál svou roli, když Tálibán odmítl vydat Usámu bin Ládina Spojeným státům po teroristických útocích 11. září 2001. Jedním ze základních pilířů života Paštunů je nedotknutelnost cti žen a obrana půdy (Novák, 2008, 20).

Paštunové se hodně vážou k jednotlivým kmenům, kde mají své kořeny. Podle Collinse (2011, 7) existuje až 400 paštunských kmenů a klanů. Jejich společnost je charakteristická segmentovým rodovým uspořádáním, které je postaveno na hierarchických skupinách, jejichž prostřednictvím společně vytvářejí různé jednotky, např. nejbližší rodiny, kmeny (Vogelsang, 2010, 29). V důsledku přesídlování do měst a do jiných regionů v průběhu minulého století část Paštunů ztratila svou kmenovou identifikaci. Pro Paštuny je velmi důležitá i identita spojená s místem narození nebo dlouhodobým pobytem (Horák, 2005, 11).

Hlavními kmenové svazy Paštunů je společenství Durrání (dříve známá jako Abdalí) na jihu a jihozápadě Afghánistánu a společenství Ghilzají ve východní části. Mezi těmito kmenovými společenstvími panovala v dějinách velká rivalita (Horák, 2005, 9). Také uvnitř těchto společenství se setkáme se členěním na jednotlivé kmeny, které spolu soupeřily nebo vytvářely koalice, např. v období občanské války, která prohloubila rozdělení paštunského

obyvatelstva, což vedlo k mnoha střetům mezi jednotlivými veliteli kmenů (Horák, 2005, 10). Z těchto dvou společenství Paštunů pocházela většina afghánských králů, prezidentů a premiérů v dějinách země (Novák, 2008, 20).

2.3.2 Tádžikové

Tádžikové jsou druhým nejvýznamnějším etnikem v Afghánistánu. Tvoří asi 27-30% populace (Collins, 2011, 7). Žijí v některých velkých městech včetně Kábulu a v severních oblastech, hlavně severovýchod země a také severozápad země kolem města Herát. Představují jednu z nejstarších vrstev populace v Afghánistánu (Vogelsang, 2010, 38). Jazyk Tádžiků darí je dialektem perštiny a spolu s paštu je úředním jazykem v Afghánistánu.

Ve státní správě představovali Tádžikové nižší úřednické vrstvy, ale jejich vliv na rozhodování v zemi, kde převažují Paštunové, nebyl moc silný (Horák, 2005). V moderních dějinách vládli Tádžikové pouze dvakrát, podruhé to bylo navíc v době občanské války, takže tádžická vláda kontrolovala jen část území (Horák, 2005, 12). Mnoho analytiků se domnívá, že tádžické skupiny pod vedením Ahmada Šáha Masúda byly nejefektivnějšími bojovníky ve válce proti Sovětům, později byli hlavní součástí tzv. Severní Aliance, která bojovala proti Tálíbanu (Collins, 2011, 8).

2.3.3 Hazárové

Hazárové v Afghánistánu tvoří asi 15% populace (Collins, 2011, 7). Obývají většinou hornaté, neúrodné oblasti centrálního Afghánistánu – tzv. Hazáradžát. Házárové jsou mongolského původu, jejich jméno je odvozeno z perského *hazár*, „tisíc“, což zřejmě odkazuje na mongolský vojenský kontingent (Vogelsang, 2010, 43). V minulosti obývali mnohem rozsáhlejší území, ale po porážce od emíra Abdurrahmána Chána na konci 19. stol. byli Paštuny zahnáni vysoko do hor. Kvůli špatným podmínkám pro zemědělství v hornatém středním Afghánistánu odcházeli Hazárové často do měst, kde se však řadili mezi nejnižší sociální vrstvy (Horák, 2005, 13).

Hazárové byli často pronásledováni a to nejen kvůli svému původu, ale také kvůli víře. Hazárové jsou totiž v Afghánistánu jediným větším etnikem, který vyznává šíitský islám (Novák, 2008, 23). Šíité na rozdíl od Sunnitů trvali na tom, že vůdcem po smrti proroka Mohameda musí být jeho rodinný příbuzný, konkrétně jeho zeť a bratranec Alí. Nevraživost Sunnitů k Šíítům byl jeden z důvodů, proč byli Hazárové tolik masakrováni Tálíbanem v době jeho vlády (Horák, 2005, 15).

Díky kompaktnímu osídlení v málo přístupných oblastech se stali Hazárové prvním ozbrojeným odporem proti komunistické vládě (Horák, 2005, 13). Hazárové byli při válce proti Sovětům a později proti Tálíbanu hojně podporováni Íránem, který rovněž vyznává hlavně šíitský islám.

2.3.4 Uzbekové

Uzbekové patří spolu s Turkmeny do turkických národnostních skupin. Obývají oblasti severního Afghánistánu hraničící s bývalým Sovětským svazem. Uzbekové tvoří v Afghánistánu asi 9-10% populace (Collins, 2011, 7). Mnoho Uzbeků a Turkmenů studovalo v sovětské Střední Asii, proto se sovětská armáda nesečkala ze strany těchto etnik s větším odporem (Horák, 2005, 16). V následujících kapitolách bude řeč o Uzbekovi Abdulu Rašídu Dostúmovi, který se výrazně zasloužil o pád komunistické vlády v roce 1992, když změnil stranu a z komunistické armády přešel se svými jednotkami k opozičním silám.

2.4 Tradiční politický systém

Kmenová společenství v Afghánistánu po staletí řešila své problémy prostřednictvím kmenových shromáždění, tzv. džirga (jirga), které vychází z kultury paštunských kmenů (Collins, 2011, 10). Základem pro místní džirgy byly rodiny, ze kterých se pouze muži mohli zúčastnit zasedání. Muži však reprezentovali názory celé rodiny, včetně žen. (Nojumi, 2002, 29).

Džirga byla také svolávána na národní úrovni – Velá Džirga (Loya Jirga), když např. centrální vláda potřebovala učinit nějaké důležité rozhodnutí, např. sociální reformy, schválení ústavy, mezinárodní zájmy. (Nojumi, 2002, 28). Velká Džirga byla tradičně místem výměny názorů kmenových, náboženských a regionálních vůdců ze všech částí Afghánistánu (Novák, 2008).

Tradice Džirgy v Afghánistánu sahá do doby krále Kanišky, tedy dávno předtím než se do Afghánistánu dostal Islám (e-Government of Afghanistan, 2013). Když byl v roce 1747 založen moderní stát Afghánistán, Velká Džirga byla uznána všemi etnickými, jazykovými a náboženskými skupinami v zemi (Nojumi, 2002, 28). Pochopitelně zde dominovali především Paštunové, největší etnická skupina v Afghánistánu. Velká Džirga je stále nejvýznamnější faktor politického systému současného Afghánistánu (e-Government of Afghanistan, 2013). Tento zdroj také uvádí, že se diskuzí na tomto shromáždění účastní všechny společenské vrstvy.

V průběhu historie se uskutečnilo mnoho zasedání Velké Džirgy. V Kandaháru byl v roce 1747 po devítidenním zasedání zvolen nový král Ahmad Šáh Durrání, který založil Afghánistán (e-Government of Afghanistan, 2013). Jedno z posledních zasedání Velké Džirgy se konalo v roce 2010 v Kábulu, kde probíhala mírová jednání ve snaze ukončit konflikt s Tálibánem (BBC News, 2010).

Tato kapitola se tedy zaměřila na politicko-geografickou charakteristiku Afghánistánu, což je nezbytným předpokladem pro porozumění problematice afghánského konfliktu. Charakteristickým jevem je zejména pestré etnické složení Afghánistánu a jeho strategická poloha, což jsou hlavní předpoklady k tomu, aby zde probíhaly ozbrojené konflikty, kterými tato země trpí dodnes.

3 Historické souvislosti

Tato kapitola se zaměří na některé významné události, které předcházeli komunistickému převratu v Afghánistánu na konci 70. let minulého století. Zahrne vznik Afghánské říše nebo britsko-afghánské války, ve kterých Britové usilovali o politický vliv v oblasti, aby mohli čelit ruské hrozbě. Kapitola se rovněž zaměří na charakteristiku období v Afghánistánu do komunistického dubnového převratu roku 1978.

3.1 Vliv zahraničních velmocí na obyvatele Afghánistánu

Jak již bylo zmíněno v předcházející kapitole, Afghánistán leží na strategickém území, které je vlastně takovým „mostem“, propojující Indický subkontinent se Střední Asií a vodami Perského zálivu. Proto tato země utrpěla řadu invazí cizích mocností, které měli o Afghánistán vždy velký zájem. Šlo především o koloniální expanze evropských mocností, vrcholem byla sovětská invaze. Boje a vzdorování zahraničním agresorům ovlivnily Afghánistán a jeho obyvatele ve všech aspektech, např. silné lpění ke kulturním hodnotám a tradicím, důležitým prvkem ve společnosti byla nezávislost a individualismus, zbraně se staly součástí téměř každé domácnosti (Nojumi, 2002, 2-3).

Dalším aspektem afghánské kultury je xenofobie (Collins, 2011, 10). V Afghánistánu je poměrně silná nedůvěra vůči cizincům, což je důsledkem častých vpádů cizích vojsk do země (Collins, 2011, 10). Důležitou součástí kulturní identity se stal nacionalismus, který dokázal sjednotit různé kmenové a náboženské skupiny proti společnému vnějšímu nepříteli (Nojumi, 2002, 2). Když však vnější ohrožení pominulo, sjednocení se rozpadlo a jednotlivé frakce začali bojovat mezi sebou v občanské válce. Tento scénář se v historii opakoval několikrát.

3.2 Vznik Afghánské říše

Velkým mezníkem pro Afghánistán byl rok 1747, kdy vznikla samostatná Afghánská říše, základ moderního státu Afghánistán. Když byl perský vládce Nádír Šáh svými vlastními jednotkami zavražděn, nebyl žádný obecně přijímaný dědic. Ahmad Chán, paštunský důstojník Nádirova vojska, se kvůli této vraždě rozhodl opustit perský tábor a se svou jednotkou 4000 mužů směřoval ke Kandaháru (Vogelsang, 2010, 225). Po devítidenním zasedání Velké Džirgy padlo rozhodnutí o tom, kdo Paštuny povede. Tento mladý vojevůdce se nakonec stal novým králem, známý jako Ahmad Šáh Durrání.

3.3 První britsko-afghánská válka

V 19. stol. narůstal vliv ruského impéria ve Střední Asii a v Íránu a začal se pomalu přibližovat k Indickému subkontinentu ovládaného Brity, kteří se báli, že Rusové mohou obsadit Afghánistán a tím narušit postavení Britů. Obě mocnosti se snažily v Afghánistánu získat politický vliv. Pro Brity bylo nebezpečím, že Hérat a Kandahár mohou padnout do rukou Peršanům a Rusům (Vogelsang, 2010, 242). V té době byl afghánským emírem Dóst Muhammad Chán, který se snažil znovuzískat Pešávár, který byl pod kontrolou sikhů, tedy britských spojenců. Britům šlo hlavně o to, aby v Afghánistánu vládl král příznivě nakloněný Britům a zároveň nebyl nepřátelský vůči sikhům (Vogelsang, 2010, 242). Pro Brity bylo důležité tento problém v Afghánistánu vyřešit, aby mohli snáze čelit perské a ruské hrozbě. Jejich vhodným kandidátem na kábulský trůn byl bývalý afghánský emír Šáh Šudžá, který neusiloval o území ovládané sikhly (Vogelsang, 2010, 242).

V roce 1839 Britové tedy obsadili Kábul a další města. Po počátečních úspěších bylo přes 16 000 vojáků a členů doprovodu donuceno se v roce 1842 z Kábulu stáhnout poté, co několik vrchních britských představitelů bylo zavražděno (Vogelsang, 2010, 247). Téměř všichni z nich byli při ústupu Afghánci pobiti. Dóst Muhammad Chán se vrátil na trůn, který byl nucen v roce 1839 opustit. Podařilo se mu znovu získat Kandahár a těsně před smrtí obsadil také Herát. Přispěl tak k dotvoření státu Afghánistán v dnešní podobě (Vogelsang, 2010, 251).

3.4 Druhá britsko-afghánská válka

V polovině sedmdesátých let 19. stol. vzrůstaly obavy Britů ze silícího vlivu Rusů a jejich postupu až k afghánským hranicím. Britové se proto připravovali na obsazení Afghánistánu vybudováním vojenské základny poblíž afghánské hranice (Vogelsang, 2010, 254). Afghánský emír Šér Alí podepsal následně s Ruskem smlouvu o přátelství a spolupráci. Nato v roce 1878 Britové zahájili vojenské operace a vypukla druhá britsko-afghánská válka (1878-1880), která skončila porážkou Britů (Horák, 2005, 32). Nástupce Šéra Alího byl ale donucen podepsat smlouvu, ve které se Afghánistán vzdal práva na uskutečňování vlastní zahraniční politiky ve prospěch Britů a stal se vlastně součástí britské zájmové oblasti (Horák, 2005, 32). Nicméně se zase ukázalo, že zahraniční mocnost není schopna ovládnout Afghánistán.

3.5 Afghánistán na přelomu století

V roce 1893 byl emír Abdur Rahmán donucen podepsat smlouvu o východních hranicích Afghánistánu (Horák, 2005, 32). Byla vytyčena tzv. Durandova linie (název podle britského ministra zahraničí), která oddělovala Afghánistán od Britské Indie. Tato hranice ovšem také rozdělila pašunské kmeny. Podle Collinse (2011, 16) asi třetina Paštunů byla na afghánské straně a dvě třetiny v západní Indii (dnešní Pákistán). Durandova linie je dodnes zdrojem napětí mezi Afghánistánem a Pákistánem (Vogelsang, 2010, 265). Paštuny je hranice prakticky ignorována. Durandovou linií byl zastaven neustálý postup Britů k západu do pašunských oblastí (Vogelsang, 2010, 265). V roce 1907 bylo ukončeno britsko-ruské soupeření dohodou obou velmocí o rozhraničení sfér vlivu (Horák, 2005, 32). Toto soupeření velmocí se postupně začalo označovat termínem Velká hra (The Great Game). Někteří autoři toto označení používají při jakémkoli konfliktu mocností, ve kterém je zahrnutý Afghánistán (Collins, 2011, 15) Zahraniční politiku Afghánistánu nadále řídili Britové až do roku 1919.

3.6 Situace v Afghánistánu od roku 1919 do svržení krále Záhira Šáha

Významným rokem pro Afghánistán se stal rok 1919, kdy se tato země stala nezávislou. Vše začalo zavražděním emíra Habíbulláha. Tento emír nechtěl další konflikt s Brity, protože ho tenkrát finančně podporovali (Collins, 2011, 17). Afghánistánu vládl skoro dvě desetiletí v míru a zachoval Afghánistán neutrální zemí během 1. Světové války. Po jeho smrti nastoupil nový emír Amanulláh, který je považován za zakladatele moderního afghánskému státu (Horák, 2005, 46). Tento král se nezdráhal bojovat proti Britům. Vyhlásil nezávislost Afghánistánu, který byl poté uznán sovětskou vládou. Britové následně zahájili již třetí britsko-afghánskou válku. Jednalo se pouze o pár bitev, nicméně válkou vyčerpání Britové byli donuceni v Indii roku 1919 podepsat smlouvu o uznání nezávislosti Afghánistánu (Horák, 2005, 33).

Afghánistán byl ve 20. stol. typický střídáním období reformních pokusů s obdobími konzervativních snah. Podle Horáka (2005, 44) tato země v moderních dějinách nebyla předmětem koloniální expanze, na rozdíl např. od Britské Indie. V důsledku toho se v Afghánistánu zachovávaly tradiční struktury a tlak na modernizaci byl velice omezený. (Horák, 2005, 44) Země tedy v porovnání s okolními státy byla zaostalá a s nízkou gramotností.

Amanulláh byl jedním z králů 20. stol., kteří se snažili o modernizaci své země (Collins, 2011, 18). Situace v Afghánistánu to vyžadovala. Nový emír byl nakloněn SSSR.

Podle Vogelsanga (2010, 273) Amanulláh jako první zástupce cizí země, podepsal smlouvu o přátelství se SSSR a navázal s ním blízké vztahy. Jedním z prostředků, jak Afghánistán přeměnit v moderní národní stát byla první psaná ústava z roku 1923. Amanulláh byl velkým zastáncem důležitých reforem a tento program nakonec vyústil v konec jeho vlády. Jednalo se např. o sociální reformy, vojenské reformy, zavedení některých západních prvků kultury atd. (Collins, 2011, 18). Svými reformami si zneprátelil především konzervativní islámské duchovenstvo. V roce 1929 nastala občanská válka, která vedla ke kolapsu Amanulláhovi vlády (Collins, 2011, 18). Skončil tedy první významný pokus o modernizaci země. Takových neúspěšných pokusů o modernizaci a reformy mělo v budoucnosti přijít ještě několik.

Před tím, než bude charakterizována vláda prvního prezidenta Afghánistánu Muhammada Daúda, je nezbytné se podívat na předchozí čtyřicetileté období vlády posledního afghánského krále Záhira Šáha, který začal úřadovat v roce 1933.

Velká část období vlády Záhira Šáha byla zastíněna vládami ministerských předsedů, kteří dělali klíčová rozhodnutí (Horák, 2005, 47). Jednalo se o jeho strýce Muhammada Hášima Chána a Šáha Mahmúda Chána, v dalším období jeho vlády pak měl velký vliv jeho bratranec Muhammad Daúd. Záhír Šáh byl pro široké vrstvy obyvatel sjednocujícím faktorem v zemi, nicméně jen málokdo věděl o zákulisních politických bojích v Kábulu během jeho působení (Horák, 2005, 48).

Po konci 2. Světové války, ve které zůstal Afghánistán neutrální, vznikly na Indickém subkontinentu nové státy. Otázka „Paštunistánu“ byla v následujících letech zdrojem konfliktů mezi Afghánistánem a nově vzniklým Pákistánem, což působilo Afghánistánu ekonomické problémy, protože na svém východním sousedovi byl v dovozu a vývozu velmi závislý. (Vogelsang, 2010, 287). Zde rostla role SSSR, který Afghánistánu ekonomicky velice pomáhal a Afghánistán se tak stal ještě závislejší na svém severním sousedovi.

Muhammad Daúd Chán nahradil v pozici premiéra Šáha Mahmúda v roce 1953. Z počátku své vlády prosazoval spolupráci se SSSR, především v otázce dodávek zbraní. Daúd si byl velmi dobře vědom toho, že k uskutečnění modernizaci země bude potřebovat podporu silné armády (Vogelsang, 2010, 285). SSSR dokázal uspokojit poptávku po vojenské technice v Afghánistánu a s tím také spojený výcvik kádrů na vojenských akademiích (Horák, 2005, 48). Významně přispěl ke zlepšení podmínek v armádě. To se mu pak vyplatilo v roce 1973, když se armáda postavila na jeho stranu. Muhammad Daúd také usiloval o zlepšení ekonomické situace v zemi a zahraniční investice (Horák, 2005, 49). Velký význam mělo budování průmyslové infrastruktury. V 60. letech byla za pomoci SSSR a USA vytvořena

základní silniční síť, což mělo nejen velký obchodní význam, ale později i vojensko-strategický význam (Horák, 2005, 49).

Daúd v roce 1963 rezignoval. Podle Vogelsanga (2010, 287) to byla zřejmě reakce na krizi s Pákistánem, při které došlo k uzavření hranic a ekonomické krizi (viz výše). O rok později Záhír Šáh podepsal novou ústavu (1964), která byla přijata ve Velké Džirdze. Šlo o rozhodující krok k uvolnění režimu. Podle této ústavy nesměli být členové královské rodiny zároveň členy vlády, parlamentu ani nejvyšších soudů (Horák, 2005, 50). Současně byly rozšířeny pravomoci parlamentu. Afghánistán se na krátkou dobu stal konstituční monarchií.

Následné volby do parlamentu umožnily zformování hlavních ideových proudů v Afghánistánu (Horák, 2005, 50). Významnou roli hráli především mladí lidé a studenti, kteří odcházeli z venkova do Kábulu za prací (Vogelsang, 2010, 288). Tito lidé vedli v 60. letech řadu demonstrací proti politické elitě a poměrům v zemi. Někteří z nich se obraceli k tradicionalistickému proudu reprezentovaným hlavně islamistickými skupinami a další zastávali naopak levicové socialistické ideje, hlavně prosovětsky orientované (Horák, 2005, 50). Tyto dva tábory s odlišnými ideologiemi si však byly v několika aspektech podobné. Podle Vogelsanga (2010, 291) jim bylo společné např. silné militantní vzezření, radikální černobílé myšlení nebo víra ve změnu společnosti pomocí revoluce.

Afghánská monarchie byla socialisty obviňována ze zaostalosti země a ze sociální nespravedlnosti a islamisty z toho, že se stát dostatečně neřídí Koránem a právním řádem šariou (Novák, 2008, 24). Podle Horáka (2005, 51) se hlavní příčinou pádu krále Záhira Šáha v roce 1973 staly ekonomické problémy a velké sucho na začátku 70. let, které způsobilo v zemi hladomor.

3.7 Muhammad Daúd Chán prezidentem Afghánistánu (1973-1978)

Převrat v roce 1973 byl svým způsobem výjimečný v tom, že se obešel bez násilí a krveprolití. Tady se bývalému premiérovi Daúdovi vyplatily dobré vztahy s důstojnickým sborem armády, která mu pomohla s podporou komunistů se dostat do čela země. Došlo ke změně státního zřízení z monarchie na republiku (Horák, 2005, 52).

První prezident Afghánistánu usiloval o větší neutralitu země. Se SSSR se snažil sice udržovat korektní vztahy, hlavně v oblasti ekonomické spolupráce, nicméně byl proti jednostranné závislosti na SSSR (Vogelsang, 2010, 293). Věděl, že se bude muset zbavovat komunistů ve státní správě, jejichž strana byla silně prosovětská.

Daúdovy snahy o reformy narazily na odpor venkova, a tak postupně ztrácel důvěru. Proti Daúdově režimu vypuklo také povstání islamistů, kteří se po neúspěchu začali štěpit do několika proudů (Horák, 2005, 54). Velkou roli v událostech následujících let hrála komunistická Lidově demokratická strana (LDSA), která byla založena afghánskými socialisty v roce 1965. O rok později se rozštěpila do dvou frakcí Chalk a Parčam. LDSA ze začátku sice podporovala nového prezidenta, ale později se Daúd komunistů ve státní správě začal zbavovat. Jejich postavení bylo dále oslabeno novou ústavou (Horák, 2005, 54). Komunisté se proto snažili spojit obě křídla LDSA a následně svrhnout Daúdův režim. Jeden z posledních aktů prezidenta Daúda bylo zatčení vůdců LDSA během protirežimních demonstrací v dubnu 1978, což bezprostředně vedlo k vojenskému útoku na prezidentský palác a jeho smrti.

Z historie Afghánistánu je možno vypořádat velký zájem zahraničních mocností o Afghánistán. Jednou z nich byli Britové, kterým se ovládnout Afghánistán nepodařilo. Jak historie ukazuje, tato zahraniční velmoc nebyla jediná, která v Afghánistánu selhala. Tohle potvrdí i následující kapitola. Období v Afghánistánu od 20. do 70. let 20. stol. je možno označit za relativně klidnější období jeho dějin, především období za vlády krále Záhira Šáha. V této etapě historie narůstal vliv SSSR, který Afghánistánu ekonomicky podporoval a měl také vliv na formování ideologických proudů v Afghánistánu. Na základě prosovětsky orientovaných socialistických idejí vznikla LDSA, která hrála s podporou Sovětského svazu v následujících letech v Afghánistánu důležitou roli.

4 Afghánistán v době konfliktu mezi Východem a Západem

Tato kapitola se bude zabývat situací v Afghánistánu v době studené války. Konfrontace Spojených států a Sovětského svazu a jejich vzájemná podezřívavost ohledně jejich mocenských ambicí vedly k sovětské invazi do Afghánistánu s cílem Sovětů především udržet tamější komunistický režim a jejich vliv v oblasti. Afghánistán se tak zase stal obětí ambicí zahraniční velmoci, která zde opět neuspěla.

4.1 Střet ideologií

Po komunistickém puči (viz kapitola 4.2) se komunistická strana snažila centralizovat a modernizovat Afghánistán nastolením socialistických reforem. V minulých kapitolách bylo poukazováno na velké rozdíly mezi tradičním konzervativním venkovem (zastoupený většinou islámskými duchovními a kmenovými vůdci) a relativně moderním městem. I tohle byl jeden z důvodů, proč ztroskotaly snahy komunistů aplikovat socialistické reformy na tuto tradiční společnost. Komunistická ideologie oslovovala pouze obyvatele měst, ale na venkově byla v rozporu s poznatky vyučovány v tradičních náboženských školách, tzv. madrasách (Horák, 2005, 20). Moderní a tradiční společnost se samozřejmě vzájemně prolíná, v Afghánistánu však tyto vrstvy existovaly poměrně silně oddělené (Horák, 2005, 20). Rozdíly mezi tradicí a modernitou se nejvíce projevují obvykle tehdy, když se objevují snahy o modernizaci a reformy (Horák, 2005, 20). V tomto případě to bylo ze strany SSSR a LDSA.

Ke zviditelnění těchto rozporů došlo po onom komunistickém převratu. Začaly se objevovat opoziční skupiny, zejména islamistické skupiny, protože ateistický charakter nové ideologie narazil u většiny obyvatelstva (Horák, 2005, 21). Na konzervativním venkově se islámští duchovní často dostávali do vedoucích pozic opozičních skupin. Proti Kábulskému režimu se tak vytvářel silný soupeř v podobě bojovníků označovaných jako tzv. mudžáhidové („ti, kteří jsou na cestě džihádu“, Horák, 2005, 27), později podporovanými mnoha zeměmi včetně USA. Islám se tedy stal důležitým faktorem pro zahájení ozbrojených bojů proti komunistickému režimu podporovaného Sovětským svazem, který se paradoxně stal sjednocujícím elementem těchto skupin mudžáhidů. Později však tento element vymizel, což následně vedlo k občanské válce, ze které vzešel Tálibán. Vpád sovětské armády do Afghánistánu a podpora opozičních bojovníků Spojenými státy vyostřily vzájemné vztahy obou těchto protivníků studené války.

4.2 Saurská revoluce a vláda Háfízulláha Amína

Saurská, čili dubnová revoluce, přinesla důležitou kapitolu ve vývoji Afghánistánu a ovlivnila tuto zemi na dlouhou dobu dopředu. Armádní jednotky LDSA 27. Dubna 1978 zahájily útok na prezidentský palác, při kterém zemřel prezident Daúd. Nastala nová éra Afghánistánu, období komunismu. Afghánistán se deklarací tzv. Revoluční rady stal Demokratickou republikou Afghánistán (Novák, 2008, 34). Do čela rady byl jmenován velký přívrženec Sovětského svazu Núr Muhammad Tarakí, jehož vláda však neměla trvat dlouho. Podle Nováka (2008, 39) za Tarakím přijížděli činitelé Komunistické strany SSSR a po puči výrazně vzrostl v počet sovětských poradců v zemi. Vliv SSSR v Afghánistánu tedy výrazně rostl. Mnoho poradců dodala KGB pro budování tajné služby – Dělnická zpravodajská služba (Novák, 2008, 39).

Začalo se však objevovat mnoho problémů nového režimu. Jednalo se zejména o boje mezi frakcemi komunistické strany LDSA Chalk a Parčam, což zhoršilo jednotu strany. Vůdci Parčamu byli postupně z vlády odstraněni, včetně Babraka Karmala, který se pak stal velvyslancem v Československu (Vogelsang, 2010, 297). Boje propukly i uvnitř frakce Chalk, zejména mezi Tarakím a Háfízulláhem Amínem, který ovládal ozbrojené síly a také Dělnickou zpravodajskou službu. Podle Horáka (2005, 58) se Amín měl dozvědět o vnitrostranickém puči, připravovaného Tarakím. Po jeho zabití se Amín dostal do čela režimu.

Daleko větším problémům však režim začal čelit ze strany obyvatel po prosazování svých reforem. Horák (2005, 58) zmiňuje např. pozemkovou reformu, snahy odstranit negramotnost nebo rovnoprávnost mužů a žen. Moskva na jednu stranu byla ráda za tyto reformy, na druhou stranu se však obávala reakce obyvatelstva. Situaci zhoršovalo také pronásledování nepřátel režimu s mnohdy brutálními metodami. Novák (2008, 41) zmiňuje např. vyvraždění většiny členů náboženské rodiny Modžaddádiú. Nespokojenost s režimem proto narůstala a začala se realizovat první povstání a vznikaly ozbrojené skupiny.

Proti centrální vládě nejdříve začali vystupovat Hazárové z centrální oblasti Afghánistánu, později se k odporu přidávaly další části země, např. severovýchodní část, kde rostla popularita Islámské společnosti (*džamíját-i islámí*), nechyběli i studenti na univerzitě v Kábulu či část armády (Horák, 2005, 60). Navíc Amín si svým tvrdým způsobem vládnutí vytvářel další a další nepřátele. Proti vládě bojovalo už 40 000 mudžáhidů a i samotný Kábul se dostával do ohrožení (Horák, 2005, 61).

Tyto okolnosti přiměly Amína několikrát požádat Moskvu o vojenskou pomoc. SSSR měl sice obavy o udržení režimu a možného šíření islamismu do Střední Asie, navíc do

Afghánistánu v minulých letech investoval obrovské peníze, nicméně většina sovětských agentů v Afghánistánu s požadavky Amína nesouhlasila, protože si byli vědomi toho, jak obtížné bude potlačit mudžáhidy (Horák, 2005, 61).

USA byly děním v Afghánistánu velice znepokojené a obávaly se rostoucí angažovanosti Moskvy. Agenti americké tajné služby CIA a sovětské tajné služby KGB se v Kábulu usilovně snažili zjistit, co plánuje a jaké záměry má druhá strana (Shearer, Kosh, Flynn, 2006). Tito autoři dokumentu *Declassified: The Taliban* poukazují na vzájemná neporozumění obou velmocí: Američané se báli, že SSSR usiluje o tažení dále směrem na jih k vodám Perského zálivu se zásobami ropy, o což sovětům nešlo a SSSR se naopak bál, že Spojené státy usilují o vytvoření oblasti na jižní hranici SSSR se svou sférou vlivu a také o postavení raketových základen v této oblasti, což nebyla pravda. Tato paranoia zřejmě Sovětský svaz přinutila k invazi do Afghánistánu a ke snaze udržet tamější komunistický režim (Shearer, Kosh, Flynn, 2006). Podle Collinse (2011, 28) sovětské vedení také věřilo, že Amín začal žádat o pomoc Spojené státy. Sám Amín nebyl, na rozdíl od Tarakího, Sovětskému svazu příliš nakloněn. Moskvě se také zdálo, že Američané možná chtějí vysvobodit své rukojmí v Íránu a jít tak do války s Íránem (Collins, 2011, 28). V Íránu v té době proběhla islámská revoluce s následným nepřátelským režimem vůči USA. Zdá se tedy, že studená válka hrála významnou roli ohledně invaze sovětské armády do Afghánistánu.

SSSR nakonec přestal mít v Amínovi důvěru, že dokáže udržet svou vládu u moci. Rozhodl se ho zlikvidovat a dosadit tehdejšího velvyslance v Československu Babraka Karmala do čela Afghánistánu. V prosinci 1979 se v Afghánistánu měl konat již třetí převrat za poslední dva roky (Horák, 2005, 62).

4.3 Sovětská válka v Afghánistánu a režim Babraka Karmala

Je zřejmé, že bez sovětského vojenského zásahu by se komunistický režim v zemi za chvíli zhroutil, čímž by podle sovětského vedení byla ohrožena jižní hranice SSSR. V prosinci 1979 začala tedy invaze SSSR do země, která na rozdíl od Československa nebyla součástí Varšavské smlouvy. Nejen tento fakt vyvolal velkou kritiku a mezinárodní nesouhlas. V lednu 1980 Rada bezpečnosti a Valné shromáždění OSN přijala rezoluce požadující okamžité stažení všech cizích vojenských jednotek ze země. Spojené státy také vyhlásily obilné embargo a řada zemí bojkotovala v červenci 1980 moskevskou olympiádu (Vogelsang, 2010, 301). Podle Nováka (2008, 66) Moskva doufala, že události ohledně

amerických agentů zajatých jako rukojmí novým režimem v Íránu a konflikt USA s tímto íránským režimem, zastíní sovětskou invazi. Ta se však do pozadí rozhodně nedostala.

Pozemní jednotky SSSR překročily hranice 25. prosince 1979. Invaze dostala název, který podle Nováka (2008, 56) musela média v SSSR a ve východoevropských satelitech povinně používat. Jednalo se o *omezený kontingent sovětských vojsk v Afghánistánu*. Sovětské vojenské vrchní velení a sovětští poradci v čele s velvyslancem SSSR v Afghánistánu A. Puzanovem de facto řídili Afghánistán v první polovině 80. let (Horák, 2005, 38).

První akcí sovětských vojsk v Afghánistánu bylo sesazení a zabití Háfizulláha Amína 27. prosince 1979. Sověti dosadili do čela země Babraka Karmala, který dříve působil v Československu. Na rozdíl od svého předchůdce Amína, který vládl tvrdou rukou, se Karmal snažil získat náklonnost obyvatel a usiloval o jejich smíření se s přítomností sovětských vojsk v zemi. Nařídil např. propuštění politických vězňů, vyjádřil respekt k islámu a k prvkům tradičního života (Vogelsang, 2010, 300).

Nicméně odpor velké části obyvatel vůči kábulské vládě, posílený sovětskou okupací, neustále stoupal. Stejně tak i mezinárodní kritika postupu Sovětského svazu, především ze strany USA. Americký prezident Jimmy Carter nabídl pomoc Afgháncům, kteří chtějí proti sovětské okupaci kábulskému režimu bojovat. V lednu 1979 uvolnil prvních třicet milionů dolarů pro afghánské exilové skupiny sídlící v Pákistánu (Novák, 2008, 67). Finanční pomoc opozičním skupinám později rapidně rostla. USA se snažily donutit SSSR, aby stáhl svá vojska a také usilovaly, aby válka sovětům stála co největší množství financí (Shearer, Kosh, Flynn, 2006).

Komunistická strana LDSA s příchodem sovětů prošla změnami. Podle Horáka (2005, 62) se původní strana intelektuálů přetvořila na vojenskou strukturu. V ústředním výboru se prosazovali představitelé armády, policie a zvláštních služeb. Mezi frakcemi LDSA Chalk a Parčam však neustále probíhaly rozpory, což jen oslabovalo sílu armády v boji proti opozičním silám. Další vnitřní slabinou byly časté dezerce v armádě, které se týkaly hlavně vojáků ze středoasijských zemí, a rozpory mezi veliteli (Vogelsang, 2010, 301).

Sovětský svaz nadále pumpoval do Afghánistánu velké peníze, především do sektoru komunikací a průmyslu. Bohužel pro SSSR tyto výhody režimu pociťovala jen malá část obyvatel, např. členové vládnoucí strany, členové univerzit, část studentů (Horák, 2005, 63).

Kábulský režim navíc ovládal pouze max. třetinu Afghánistánu. Je to typický scénář: vláda dokáže mít pod kontrolou pouze Kábul s okolím a větší města. Sověti sice disponovali velkým množstvím těžké techniky, ale s tou se nemohli dostat do hor a ovládat horské oblasti.

Mohli kontrolovat pouze města a okolí komunikací. Novák (2008, 80) srovnává podmínky sovětských vojsk ve Velké vlastenecké válce s Německem a touto situací v Afghánistánu. Terén a přírodní podmínky Afghánistánu stanovují zcela odlišná pravidla bojů. Byly velkou překážkou pro Sověty a jsou překážkou i v současnosti pro jednotky ISAF. Velmi účinnou metodou mudžáhidů v boji proti sovětům byl partyzánský boj, kterému nahrával právě terén. Opoziční jednotky tak mohli nečekaně udeřit a pak rychle zmizet. Sověti tak mohli ovládnout území v horských oblastech jen na krátko. Poté co odešli, území zase obsadily velmi mobilní partyzánské oddíly. Tak jako dnes pro Talibán, tak i pro mudžáhidy v boji se Sověty byly horské oblasti útočištěm a úkrytem před lépe vyzbrojeným protivníkem.

V první fázi války se sovětská armáda soustředovala hlavně na zajištění velkých měst a hlavních komunikačních tepen (Horák, 2005, 65). Opoziční bojovníci se v zimě stahovali do pákistánských uprchlických táborů, které jim poskytovaly zbraně a také nové bojovníky. Později se také Sověti zaměřovali na likvidaci ekonomických a sociálních základů mudžáhidů, což znamenalo především vyvražďování dobytka a vypalování polí, což Sověty definitivně připravilo o poslední zbytky podpory (Horák, 2005, 66). V průběhu okupace opustilo Afghánistán mnoho uprchlíků, kteří mířili hlavně do sousedního Pákistánu.

Během druhé Reaganovy administrativy opoziční jednotky obdržely mimo jiné i přenosné protiletadlové zbraně, díky kterým mohli čelit sovětským vzdušným silám. Americká finanční pomoc vzrostla na 400 milionů dolarů ročně (Collins, 2011, 30). Americká CIA financovala a zbrojila mudžáhidy prostřednictvím pákistánské ISI (Inter-Services Intelligence), která bojovníky cvičila a trénovala (Shearer, Kosh, Flynn, 2006). Afghánské opoziční skupiny tak přerostly v dobře vyzbrojeného a organizovaného protivníka kábulského režimu a sovětských vojsk. Mimo USA a Pákistánu se hlavním pomocníkem opozice stala také Saúdská Arábie. V tomto kontextu se zde objevuje postava Usámy bin Ládína, který měl na starosti rozdělování saúdské pomoci mudžáhidům (Horák, 2005, 134). Významně přispěl také k založení několika výcvikových táborů podporovaných USA a Pákistánem a v roce 1989 založil organizaci pro arabské dobrovolníky pro boj v Afghánistánu – al-Káida (Horák, 2005, 134). Tento název se měl v budoucnosti ve světě stát symbolem terorismu.

Jak již bylo zmíněno, zahraniční pomoc pro opoziční bojovníky byla zprostředkována přes Pákistán. Ten na svém území počátkem 80. let uznal existenci sedmi afghánských opozičních stran se sídlem v Pěšávaru (tzv. *Aliance sedmi*), které zprostředkovávaly pomoc pro afghánský odboj (Vogelsang, 2010, 303). Příkladem může být Islámská strana Afghánistánu (*hizb-i islámi-i afghánistán*) vedená islámským fundamentalistou Gulbuddínem

Hekmatjárem nebo Islámské společnosti Afghánistánu (*džamiját-i islámi-i afghánistán*) vedená profesorem teologie Burhánuddínem Rabbáním. Do této strany patřil i známý vojenský velitel Ahmad Šáh Masúd, který se stal symbolem afghánského odporu proti sovětům a později i proti Tálibánu. Podle Horáka (2005, 67) tyto politické strany v exilu s dalším vývojem války začaly samy přebírat velení nad místními veliteli a zřizovaly stálé základny mudžáhidů, což bylo důležité pro koordinaci bojových aktivit. V průběhu sovětské okupace v méně organizovaných oblastech docházelo mimo jiné i ke vzájemným střetům velitelů jednotlivých opozičních skupin, což kulminovalo po odchodu sovětských vojsk ze země (Horák, 2005, 69).

4.4 Vlása Muhammada Nadžibulláha a blíží se konec sovětské války v Afghánistánu

Významným mezníkem pro další vývoj konfliktu v Afghánistánu byl nástup Michaila Gorbačova do funkce generálního tajemníka ÚV Komunistické strany Sovětského svazu v roce 1985. Gorbačov se distancoval od Brežněvovy doktríny, usiloval o zlepšení mezinárodních vztahů se Západem a byl také významným reformátorem. Uvědomoval si bezvýchodnost sovětských operací v Afghánistánu a přehodnotil dosavadní přístupy SSSR k Afghánistánu (Horák, 2005, 70).

Babrak Karmal nesplnil očekávání Moskvy a byl odvolán, navíc byl pro Gorbačova příliš spjatý s Brežněvem (Novák, 2008, 129). V dubnu 1986 byl proto do vedení strany LDSA postaven Muhammad Nadžibulláh, který se na nátlak Moskvy snažil usmířit znepřátelené strany (Horák, 2005, 70). Velká džirga vyhlásila novou ústavu a zvolila Nadžibulláha prezidentem Republiky Afghánistán (přívlastek demokratická byl odstraněn). Ústava také stanovovala Islám za státní náboženství.

Nicméně tyto změny kábulského režimu neuspokojily opoziční síly, jejichž aktivita se zahraniční pomocí postupně vzrůstala. Podle Horáka (2005) USA za rok 1987 utratily 630 milionů dolarů za pomoc opozičním silám. Sověti nedosahovali v této době výraznějších úspěchů a vedení SSSR s Gorbačovem v čele připravovali stažení sovětských jednotek z Afghánistánu. Velení sovětských jednotek se v této fázi soustředilo hlavně na ochranu sovětských posádek a také komunikačních cest potřebných pro odsun. Podle Horáka (2005, 72) byly v tomto období masivně rozmístovány miny, které jsou dodnes v Afghánistánu velkým problémem.

Zajistit mír v Afghánistánu alespoň z právního hlediska měly tzv. Ženevské dohody podepsané Sovětským svazem, Spojenými státy, komunistickým vedením Afghánistánu a Pákistánem v dubnu 1988. Dohody stanovovaly termín odsunu sovětských vojsk. Strany dohody také vyjádřily svůj zájem na vytvoření přechodné afghánské vlády, kde by bylo víc politických stran (Horák, 2005, 39). Problémem smluv však bylo to, že zde nebyli zahrnuti zástupci mudžáhidů (Novák, 2008, 146). V kontextu odchodu sovětských vojsk řešili afghánští odbojoví předáci v čele s Rabbáním se sovětským velvyslancem Voroncovem jak dosáhnout předání moci v Kábulu řádným způsobem. K žádnému řešení však nedošlo, protože odboj odmítal Nadžibulláha v nové vládě, kdežto Sověti se ho nechtěli zbavit (Vogelsang, 2010, 310). V únoru roku 1989 se sešli zástupci sedmi exilových stran („*Aliance sedmi*“), kteří chtěli sestavit prozatímní opoziční vládu, která však nefungovala. Objevila se spousta rozporů a podoba nové opoziční vlády vyvolala odpor v řadách mnoha válčících stran, byly rovněž vyhlašovány nezávislé vlády na mnoha místech v Afghánistánu (Horák, 2005, 73).

Sovětský svaz nakonec splnil svůj závazek stanovený v Ženevských dohodách a 15. února 1989 jeho vojska opustila Afghánistán. Podle Collinse (2011, 34) v Afghánistánu bylo zabito asi 15 000 sovětských vojáků a milion Afghánců. Od roku 1979 složilo v Afghánistánu asi 750 000 sovětských vojáků (Vogelsang, 2010, 311). Sovětský svaz tedy nedokázal potlačit opoziční síly, navíc tato neúspěšná válka svým dílem přispěla k samotnému rozpadu SSSR. Tato válka se někdy srovnává s válkou ve Vietnamu, která byla v mnoha ohledech podobná.

4.5 Hroučící se komunistický režim po odchodu sovětských vojsk z Afghánistánu

Odchodem Sovětů byl zesílen tlak na komunistický režim ze strany opozičních sil. Pád režimu byl už jen otázkou času. Přestože byl Nadžibulláh stále finančně a materiálně podporován Sovětským svazem, jeho režim se postupně rozkládal. Ztrácel ve straně spojence, kteří se často přidávali na stranu opozice (Vogelsang, 2010, 313). Na druhou stranu se mu však podařilo odvrátit rozsáhlý útok opozice na město Džalálábád, což ale bylo jeho posledním významnějším úspěchem. Jeho politika národního usmířování zde nefungovala. Opoziční síly očekávaly úplný pád komunistického režimu. Toto období se však nevyznačovalo jen hroučícím se režimem, ale také hroučící se jednotou opozičních stran. Jednota byla rozkládána velkými mocenskými ambicemi jednotlivých vůdců, což opozici oslabovalo. Není proto překvapením zhroucení Prozatímní vlády (Vogelsang, 2010, 313).

Konec režimu je de facto spjatý s rozpadem SSSR v roce 1991. Došlo totiž k ukončení sovětské pomoci kábulskému režimu, které podle Horáka (2005, 75) v letech 1989-1991 dosahovala tři miliard dolarů. Jedním z důsledků této situace bylo i přebíhání vládních vojáků na stranu opozice (Horák, 2005, 76). Jednalo se třeba o uzbeckého generála Abdula Rašída Dostúma, který založil na severu země Národní islámské hnutí Afghánistánu (*džunbiš-i millí-i islámi*) a později bojoval proti Tálibánu. Kábul byl za pomoci Dostúma v dubnu roku 1992 obsazen. Poslední komunistický prezident Afghánistánu uprchl do komplexu OSN v Kábulu a komunistický režim tedy padl. Tímto však situace v Afghánistánu vyřešena nebyla. V zemi zavládlo další krveprolití a chaos, ze kterého mělo později vzniknout hnutí Tálibán a jeho represivní režim.

Komunistická revoluce v Afghánistánu a následná invaze sovětských vojsk ukončily několik desetiletí relativního klidu. V Afghánistánu se rozvinul konflikt, ve kterém se dostávalo podpory ze zahraničí všem válčícím stranám. Pokud by mezi USA a SSSR neprobíhala studená válka a obě tyto supervelmoci by se nepodílely na dění v Afghánistánu, tak by zřejmě jednalo pouze o lokální konflikt, který by neměl dlouhého trvání (Horák, 2005, 30). Obě tyto supervelmoci mu však dodaly globální rozměr. Sovětskou invazí započal konflikt, který v Afghánistánu de facto nepřetržitě probíhá dodnes už přes třicet tři let. Mírové ukončení současného konfliktu s dobrými vyhlídkami do budoucnosti je zatím v nedohlednu.

Podle Nováka (2008, 11) sovětská válka v 80. letech měla pro budoucí světové události řadu důsledků. Přispěla k rozpadu SSSR, důsledkem války byl i vznik teroristické organizace Al-Káida nebo vzestup radikálního islámského fundamentalismu, což vedlo k útokům na USA 11. září 2001 a k následné invazi vojsk Spojených států a jejich spojenců do Afghánistánu.

5 Afghánistán v době působení Tálibánu

Minulá kapitola se zabývala situací v Afghánistánu, který byl pod silným vlivem a v zájmu obou velmocí - SSSR a USA, jež ovlivňovali dění na tomto strategickém území. Tato kapitola bude zaměřena na důsledky soupeření těchto velmocí, jejichž zájem o Afghánistán počátkem 90. let upadl. Velký důraz zde bude kladen na charakteristiku hnutí Tálibán, především na jeho vývoj a represivní vládu a také na propojení Tálibánu s al-Káidou.

5.1 Obavy z vzestupu mudžáhidů

Sovětské jednotky se z Afghánistánu stáhly a s rozpadem SSSR zanikla i finanční a materiální pomoc do Kábulu. Spojené státy s odchodem sovětských vojsk snížily a pak zastavily své výdaje na pomoc opozičním silám, když bylo zřejmé, že zvítězí. Podle Tannera (2009, 273) USA změnila svou politiku k Afghánistánu, aby zabránily vítězství mudžáhidů. O jejich vítězství fakticky neusilovaly, šlo jim hlavně o rovnováhu sil.

CIA si uvědomila nebezpečí spojená s vítězstvím mudžáhidů, protože většina z nich byli islámští fundamentalisté, např. Hekmatjár (Tanner, 2009, 273). Podle Nováka (2008, 158) CIA vypracovala zprávu, v níž poprvé konstatovala, že velká část afghánského obyvatelstva má z vítězství mudžáhidů obavy. Navíc v době vlády George Bushe staršího měly USA výhrady k pákistánskému jadernému programu. Odpor a nenávisť velké části mudžáhidů vůči neislámským Spojeným státům vyplouvaly na povrch. Antiamerikanismus byl dříve z pragmatických důvodů samozřejmě skrýván. (Novák, 2008, 158). Novák (2008, 162) také poukazuje na situaci války v Perském zálivu (1990-1991), kdy se vůdci většiny povstaleckých skupin postavili na stranu Saddáma Husajna proti USA.

Usáma bin Ládín vyzíval k šíření globálního džihádu na dalších místech planety. Organizace al-Káida vznikla jako sdružení muslimských dobrovolníků pro válku v Afghánistánu (Boháč, 2008). CIA měla obavy, že Spojené státy vytvořily „monstrum“ v podobě teroristické základny (Tanner, 2009, 274). To se mělo v následujících letech potvrdit.

5.2 Rabbáního „vláda“ a zrod Tálibánu

Obrovská nejednotnost opozičních sil pomohla režimu posledního komunistického prezidenta přežít ještě několik měsíců po pádu SSSR. Následující období po pádu Nadžibulláha můžeme charakterizovat obdobím boje o hlavní město Kábul. Novým

prezidentem byl nakonec jmenován tádžický profesor Rabbání, který stál v čele strany *džamiját-i islámi-i afghánistán*. Ze stejné strany pocházel i tádžik Ahmad Šáh Masúd, který byl jmenován ministrem obrany. O jeho vojenské úspěchy se opírala Rabbáního vláda (Horák, 2005, 82). Masúd totiž ovládl téměř celý Kábul. Po pádu komunistického režimu byl Afghánistán vyhlášen islámským státem. Vláda však existovala pouze formálně. Kábul se stal cílem bojů dalších skupin s cílem zaujmout moc.

Podle Tannera (2009, 276-277) občanskou válku určil také fakt, že Kábul padl nikoli do dobře vyzbrojených paštunských skupin, ale do lépe organizovaných nepaštunských skupin (Tádžiků, Uzbeků). Fakt, že Paštunové poprvé za 300 let ztratili kontrolu nad hlavním městem, byl pro ně naprosto devastující psychologickou ranou (Tanner, 2009, 277).

Afghánistán se dostal na okraj zájmu velmocí, nicméně okolní země jako Pákistán, Saúdská Arábie, Írán, Indie, Uzbekistán chtěli mít vliv na chod země, a proto podporovaly etnicky blízké skupiny (Boháč, 2008). Každá ze skupin spravovala určitou část území Afghánistánu (Boháč, 2008). Hlavním bojištěm však bylo hlavní město a několik větších měst. Kontrolu nad Kábulem si podle Horáka (2005, 81) rozdělily čtyři hlavní skupiny: Masúd (*džamiját-i islámi-i afghánistán*), Hekmatjár (*hizb-i islámi-i afghánistán*), Dostúm (*džunbiš-i millí-i islámi*) a Alí Mazáří se svou šíitskou hazárskou stranou *wahdát*, podporovanou Íránem. Mezi válčícími stranami se také v průběhu konfliktu vytvářeli různé koalice, které se však občas podle momentální situace různě přeskupovaly, takže dřívější spojenec se stal protivníkem a naopak. To jen konflikt ještě více zamotávalo (Horák, 2005, 85). Tyhle obraty byly charakteristické zejména pro generála Dostúma.

Na rozdíl od éry Sovětské okupace, kde se boje soustředily mimo města, teď boje probíhaly především ve městech. Podle Collinse (2011, 36) od dubna 1992 do dubna 1993 bylo zabito 30 000 obyvatelů Kábulu a většina města byla zničena. Pouze Ismaíl Chán v Hératu a Dostúm v Mazáre Šarífu dokázali udržet relativní pořádek (Vogelsang, 2010, 315). Kábul se začal silně islamizovat. Jedním z prvních nařízení nové vlády byl zákaz prodeje alkoholu. V ulicích se začaly objevovat zahalené ženy, došlo také k rozdělení tříd podle pohlaví.

V roce 1994 se Afghánistán rozdělil do několika poměrně konsolidovaných autonomních jednotek, které byly pod vládou příslušných vůdců. Takto rozdělený Afghánistán však nevyhovoval Pákistánu, který chtěl otevřít koridor do Střední Asie. Pro Pákistán bylo tedy velice důležité, aby Afghánistán byl sjednocený (Horák, 2005). Paštun Hekmatjár zaujal pozici vůdce a sjednotitele všech paštunských kmenů, Pákistán ho proto

velmi podporoval a věřil, že by mohl Afghánistán sjednotit (Horák, 2005, 82). Hekmátjárovi se však nedařilo obsadit Kábul a vlastně ho jen neustále ničil dělostřeleckými útoky (Vogelsang, 2010, 315).

Pákistánská pomoc se proto od roku 1994 začala soustředit na nově vzniklé hnutí Tálibán, který svými vojenskými úspěchy a přístupem zaujal pákistánské představitele. Pákistán uvažoval o otevření obchodní trasy přes Kandahár a Herát do Střední Asie (Horák, 2005, 97-98). Překážkou byly ale podmínky v Afghánistánu, zvláště okolí Kandaháru, kde se často vyskytovaly loupeživé bandy, únosy atd. Tady se Tálibán na podzim 1994 vyznamenal ochranou pákistánského konvoje, který směřoval do Turkmenistánu. Tálibán dokázal v oblasti Kandaháru potlačovat kriminalitu a nastolovat pořádek, takže zde také rostla jeho popularita.

Tálibán podle Tannera (2009, 279) zahájil svou činnost v létě roku 1994 uprostřed anarchie jižního Afghánistánu jako malá skupina kolem mully Muhammada Umara. Ještě před tím než zachránil pákistánský konvoj, tak se zmocnil skladu zbraní v pohraničním Spin Baldaku, který patřil pákistánské ISI a byl střežený lidmi kolem Hekmatjára (Collins, 2011, 37). Tálibán postupně nabíral nové rekruty z islámských škol madras v Pákistánu a z oblasti mezi Kandahárem a Ghazní. Během šesti měsíců Tálibán mobilizoval 20 000 bojovníků (Collins, 2011, 37).

V listopadu 1994 Tálibán obsadil Kandahár a poté i některá další města. Roztříštěný jih Afghánistánu tak byl postupně sjednocován pod novou silou, které se postupně dostávalo výrazné podpory obyvatelů, věřících v ukončení dlouholeté války polních velitelů (Horák, 2005, 98). Nutno ovšem dodat, že obyvatelé Afghánistánu unavení válkou a toužící po míru ještě neznali ideologii Tálibánu (Shearer, Kosh, Flynn, 2006). Během prvních měsíců roku 1995 se Tálibánu podařilo ovládnout asi třetinu Afghánistánu. Tálibové postupovali až na hranice držav Masúda v Kábulu a Ismaíla Chána v Herátu (Horák, 2005, 99-100). Pákistán usiloval o stabilní loajální režim v Kábulu, který by kontroloval všechny klíčové obchodní cesty. Jak jsem již řekl, Tálibán byl ze strategických důvodů výrazně podporován Pákistánem. ISI se podílela na vybudování vojenské struktury hnutí. Do hnutí také přicházely jednotky pákistánské armády (Horák, 2005, 100).

Dobytí Hératu Tálibánem v září roku 1995 byla pro Pákistán zpřístupněna cesta do Turkmenistánu. Vyvrcholením operací Tálibánu bylo obsazení hlavního města o rok později v září 1996. Prezident Rabbání a Masúd se svými jednotkami byli nuceni se stáhnout k severu a do Kábulu tak vstoupily jednotky Tálibánu, které hned zavedly stejný režim jako v Kandaháru. Bývalý prezident Nadžíbulláh byl popraven a základna OSN byla vypleněna

(Horák, 2005, 103). Vláda nad hlavním městem se tedy po čtyřech letech tádzické vlády vrátila do rukou Paštunů. Byla dovršena první fáze tažení Tálibánu, který v následujících letech postupoval směrem k severním hranicím Afghánistánu s cílem ovládnout celou zemi.

Podle Boháče (2008) po dobytí Kábulu Tálibán již ovládal dvě třetiny Afghánistánu, o zbytek území se dělil prezidentský tábor kolem Rabbáního a Masúda, nový hazárský vůdce Karím Chalílí a uzbecký generál Dostúm, který ukončil spolupráci s Tálibánem, což se později ukázalo jako klíčové. Tito vůdci se po dobytí Kábulu Tálibánem sešli a vytvořili tzv. Nejvyšší radu pro obranu vlasti, čímž byly položeny základy pro sjednocení opozičních sil v boji proti Tálibánu (Horák, 2005, 103-104). V následujících letech dostalo název Severní aliance, která se stala jediným uskupením odolávající expanzi Tálibánu.

5.3 Vláda Tálibánu (1996-2001)

Tálibové postupně dobývali a sjednocovali Afghánistán pod svou sférou vlivu. Vrcholem bylo dobytí Kábulu v roce 1996, nicméně válka měla následujících pět let vlády Tálibánu pokračovat. Byl to boj mezi Tálibánem a zbytky opozice sdružující se na severu země. Obyvatelé Kábulu byli sice rádi za stabilitu a pořádek, ale když nový režim Tálibánu poznali, tak jím postupně začali pohrdat. Tálibán prováděl systematickou pašunizaci a pronásledoval obyvatele na etnickém principu (Horák, 2005, 104). Významnou roli hrál také náboženský faktor, kdy sunnitský Tálibán pronásledoval šiitské obyvatelstvo, tedy většinou Hazáry, kteří se s Tálibánem vzájemně masakrovali. Navíc se zde, jak bylo v minulých kapitolách naznačeno, zase objevovaly rozpory mezi tradičním venkovem a moderním městem. Tálibán, který podle Horáka (2005, 120) vzešel z venkovské inteligence, zaváděl ve městech konzervativní způsob života, což bylo pro městské obyvatele velkým šokem.

Režim se vyznačoval povinností striktně dodržovat Korán. Právo Šaría bylo přijato jako jediný právní kodex. Kropáček (2002, 86) uvádí některá represivní opatření, která Tálibán zaváděl. Ženy byly utiskovány, musely se zahalovat, byly zbaveny možnosti vzdělávat se a účastnit se veřejného života, muži museli nosit dlouhý plnovous a žít přísně podle nařízení Tálibánu. Většina obyvatel podle Kropáčka (2002, 86) vnímala jako nelidské a islámem neospravedlnitelné zákaz jakékoli zábavy, včetně kina, televize, hudby, sportu atd. Hinduisté museli na oblečení nosit zvláštní diskriminační znaky. V roce 2001 vůdce mulla Muhammad Umar zakázal v zemi používat internet. Na dodržování tzv. morálních zákonů dohlíželo ministerstvo pro mravnost s právem okamžitého výkonu trestu proti narušiteli (Horák, 2005, 125). Tálibán si tedy tímto rychle vysloužil odpor většiny obyvatel. Praktiky

tohoto extremistického režimu pak usnadnily v roce 2001 souhlas muslimských zemí k útoku na Afghánistán, i když velká část veřejnosti v Pákistánu a některých dalších muslimských zemí byla tímto útokem na muslimskou zemi pobouřena (Kropáček, 2002, 86-87).

Tálibán tedy po dobytí Kábulu ustanovil Islámský emirát Afghánistán. Podle Boháče (2008) byl emirát symbolem islámských hodnot. Města a jednotlivé oblasti byly spravovány poradními shromážděními mullů (Boháč, 2008). Hlavní velitelství hnutí zůstalo v Kandaháru pod vedením mully Muhammada Umara (Collins, 2011, 38). Vláda Tálibánu byla ve světě uznána pouze třemi zeměmi: Pákistánem, bez jehož pomoci by se hnutí nemohlo rozvíjet, Saúdskou Arábií a Spojenými arabskými emiráty. Také v OSN byl Afghánistán stále zastoupen předchozím prezidentem Rabbáním. OSN mimochodem na Tálibán tlačila, aby přestal podporovat pěstování a výrobu drog. Podle Boháče (2008) se Afghánistán v 90. letech stal největším světovým exportérem opia, což také pomáhalo Tálibán financovat.

Po dobytí Kábulu bylo velkou ambicí Tálibánu obsadit i severní část země, která byla pod kontrolou opozičních sil, v červnu roku 1997 sjednocených pod názvem Severní aliance. Pro Tálibán by obsazení severní části území, kterou ještě nekontroloval, bylo velkým úspěchem, protože podle Nováka (2008, 198) severní část země kontrolovaná opozicí disponovala 60% veškeré zemědělské plochy a nacházelo se tam 80% všech průmyslových podniků. Následující období vlády Tálibánu do roku 2001 můžeme charakterizovat konfliktem mezi Tálibánem a opoziční Severní aliancí.

V roce 1998 se Tálibánu po několika vojenských neúspěších z předcházejícího roku podařilo dobýt město na severu Afghánistánu Mazár-e Šaríf, v jehož oblasti Tálibové likvidovali především hazárské (tedy šiitské) obyvatelstvo. Zde hrozil i konflikt s Íránem, zejména po zastřelení iránských diplomatů (Horák, 2005, 110). Tálibové byli od tohoto roku ze zahraničí podporováni mnohem více než dosud. V bitvách Tálibánu pomáhal rovněž Usáma bin Ládín, o jehož spojení s Tálibánem bude řeč později. Bin Ládín byl zodpovědný za bombové útoky teroristů na budovy americké ambasády v Keni a Tanzanii v srpnu roku 1998. Tálibán a jeho podporovatelé se tímto ocitli pod silným mezinárodním tlakem, který vyvrcholil raketovými údery USA na teroristické základny v Afghánistánu (Horák, 2005, 110).

Postoj Spojených států k Tálibánu nebyl před pádem Kábulu nijak nepřátelský. USA viděly v Tálibánu šanci na obnovu jednotného a stabilního Afghánistánu, Tálibán také nedával najevo žádný vypjatý antiamerikanismus (Novák, 2008, 195). V roce 1997 však USA změnily svou dosavadní politiku k Tálibánu (Vogelsang, 2010, 321). Ministryně zahraničí

Madeleine Albright odsoudila Tálíbán za porušování lidských práv. Další věcí, kterou USA netolerovaly, byl fakt, že Tálíbán poskytl útočiště teroristovi Usámu bin Ládínovi (Vogelsang, 2010, 321). Druhá velmoc - Rusko vidělo v Tálíbánu po pádu Kábulu hrozbu pro své bývalé republiky SSSR. Moskva se obávala z šíření islámského radikalismu do Střední Asie (Novák, 2008, 195). Obavy Ruska z islamismu a separatismu byly samozřejmě posíleny díky rusko-čečenskému konfliktu. Vyslání ruských vojáků do Afghánistánu bylo samozřejmě vyloučeno, a tak se Moskva usmířila s bývalým protivníkem Masúdem a začala ho vyzbrojovat (Novák, 2008, 192).

Území ovládané Severní aliancí se značně zúžilo. Tálíbán podle Horáka (2005, 112) po roce 1998 ovládal již téměř 90% Afghánistánu. Masúdovy jednotky, které se staly prakticky jedinou silou schopnou odolávat Tálíbánu, byly zatlačeny na severovýchod Afghánistánu. Do roku 2001 se tato situace nezměnila: Masúd se už neměl kam stáhnout a Tálíbán nebyl schopen obsadit zbývající Masúdovo území (Tanner, 2009, 287). Na konci 90. let začal být Masúd podporovaný také CIA, která ho považovala za spojence v boji proti al-Káidě (Novák, 2008, 209).

Tálíbánský režim po ovládnutí většiny Afghánistánu usiloval o mezinárodní uznání. Hlavní prioritou Tálíbánu bylo získání křesla v OSN namísto uznávané vlády s prezidentem Rabbáním, což se mu však nepodařilo (Horák, 2005, 112). V roce 1999 se v Taškentu konalo setkání mezinárodní koalice pro řešení afghánského konfliktu za účasti představitelů Ruska, USA a s Afghánistánem sousedících států (Boháč, 2008). Ani tato mezinárodní koalice či OSN nedokázaly řešit konflikt mírovou cestou. Na přelomu tisíciletí OSN na Afghánistán uvalila sankce, což jen podtrhlo neúspěch tálíbánské diplomatické aktivity (Vogelsang, 2010, 323). V důsledku mezinárodního bojkotu, tvrdých bojů a také pokračujícího extrémního sucha se situace v Afghánistánu rapidně zhoršila. Tisíce lidí přišlo o život a statisíce jich uprchlo do zahraničí (Vogelsang, 2010, 323). Tálíbánský fundamentalistický režim plný represivních opatření pokračoval. Jednou z demonstrací jeho síly a vlivu v zemi se v roce 2001 stalo i zničení bamjánských Buddhů, jedné z nejvýznamnějších památek Afghánistánu. Tento akt měl být odvetou režimu vůči civilizovanému světu za trvající izolaci země a ekonomické sankce uvalené OSN (Kropáček, 2002, 115). O pád Tálíbánu, alespoň na vládní úrovni, se nakonec postaral až zásah vnější síly následkem zářijových událostí roku 2001 (viz kap. 6).

5.4 Původ Tálibánu a jeho ideologie

Arabsky a persky *tálib* znamená student nebo žadatel, plurál zní persky a paštunsky *tálibán* (Kropáček, 2002, 197). Horák (2005, 122) odkazuje termín *tálib* (student) na „toho, který hledá“. Širší forma názvu je *tálibán-i haqq* – „studenti bohosloví“ (Kropáček, 2002, 197). Významem slova *haqq* je „pravda“ nebo „správná cesta“ (Horák, 2005, 122). S názvem *tálibán* se v Pákistánu v roce 1994 za pomoci tajné služby ISI zformovalo hnutí, jehož jádro ustavili afghánští studenti islámských deobandských škol (Kropáček, 2002, 197).

Studenti se ve školách - madrasách shromažďovali okolo poměrně vzdělaného duchovního – učitele s tradiční autoritou – mully. Tyto školy se objevily ve velkém množství po sovětské invazi a odchodu uprchlíků do Pákistánu (Vogelsang, 2010, 319). Nacházeli se především v Pákistánu podél afghánské hranice. V reakci na probíhající válku se v madrasách tvořily kompaktní skupiny, což byly základy pozdějších bojových jednotek (Horák, 2005, 120). V pákistánských uprchlických táborech byla situace podobná. Duchovní byly jedinými garanty vzdělání. Madrasy sloužily také jako zdroj obživy pro mnoho rodin (Nojumi, 2002, 119). Podle Nojumiho (2002, 121) v madrasách v Pákistánu studovala většina vysokých představitelů Tálibánu.

Tálibové byli také ovlivňováni saúdsko-arabským wahhábismem – nesnášenlivým výkladem islámu (Boháč, 2008). Šlo o extrémní islamistické proudy, jichž členové mnohdy podporovali zakládání škol v uprchlických táborech (Horák, 2005, 121).

Podle Boháče (2008) Tálibán v duchu tradičního islámského universalismu nevnímá rozdíl mezi náboženstvím a politikou. Jedná se především o hnutí fundamentalistické (snaha o návrat ke kořenům, ke starým venkovským tradicím), které usiluje o očištění islámu (Horák, 2005, 122). Jediným takovým „čistým“ náboženstvím je původní Prorokova obec. Tálibové se se svými represivními opatřeními v podstatě snažili dostat do 7. stol., ve kterém žil prorok Mohamed a vznikl islám.

Horák (2005, 122) poukazuje na základní ideologický prvek Tálibánu Boží univerzalizmus, který říká, že Boží právo je platné po celé planetě. Velkou touhou je především sjednocení všech muslimů. Horák (2005, 123) cituje bývalou webovou stránku Tálibánu: „*Naše touha je konečné sjednocení všech muslimských zemí světa do jediného a nedělitelného islámského chalífátu.*“ Univerzalizmus Tálibánu ukázalo v roce 1996 zvolení mully Muhammada Umara do čela *ummy* (obec věřících) a stal se tak „velitelem pravověrných“ – *amír al-mumínín* (Horák, 2005,123). Obec věřících podle fundamentalistické

ideologie můžou vést pouze duchovní. Muhamad Umar se tak stal absolutním vládcem, který v tzv. Nejvyšší radě dělal konečná rozhodnutí (Horák, 2005, 124).

5.5 Tálibán a al-Káida Usámy bin Ládina

Jak již bylo naznačeno, Tálibán poskytoval bin Ládinovi na území Afghánistánu své útočiště, což znepokojovalo Spojené státy. Tento saúdský milionář se vrátil do Afghánistánu v roce 1996, krátce před dobytím Kábulu Tálibánem. Před tím, jak již bylo zmíněno, v 80. letech se zapojil do konfliktu proti LDSA a Sovětům a v roce 1989 založil organizaci pro arabské dobrovolníky pro boj v Afghánistánu – počátek teroristické organizace al-Káida (Horák, 2005, 134). První polovinu 90. let Usáma bin Ládin strávil v Saúdské Arábii a v Súdánu. Podle Collinse (2011, 41) byl v roce 1991 ze Saúdské Arábie vyhoštěn, protože ji kritizoval za její podporu americkým vojákům během války v Perském zálivu a ze Súdánu byl vyhoštěn roku 1996, protože představoval hrozbu pro tamější režim.

Usáma bin Ládin neznal hnutí Tálibán, ale potřeboval útočiště a tak se vrátil do Afghánistánu, kde byl pákistánskou tajnou službou ISI představen vůdcům Tálibánu, které finančně podpořil, což jim následně pomohlo dobýt Kábul (Shearer, Kosh, Flynn, 2006). Toto spojenectví se tedy vyznačovalo symbiotickým vztahem: Usáma bin Ládin finančně Tálibán podporoval a přinášel mu stále nové bojovníky pro boj proti Severní alianci, Tálibán naopak bin Ládinovi poskytoval ochranu a útočiště (Collins, 2011, 42). Vztah bin Ládina s Tálibánem byl ještě stvrzen jeho sňatkem s dcerou Muhammada Umara, čímž se vlastně podle kodexu pašunvalí (viz kap. 2) stal nedotknutelným hostem (Horák, 2005, 134-135). Proto USA marně usilovali o vydání bin Ládina po teroristických útocích v Keni a Tanzanii v roce 1998 a také po útocích z 11. září 2001.

Za těchto okolností získal bin Ládin v Tálibánu politický vliv a byl schopen budovat v Afghánistánu výcvikové tábory al-Káidy. Někteří obyvatelé Afghánistánu dokonce přímo ztotožňovali Tálibán s al-Káidou a považovali bin Ládina za hlavního vůdce (Horák, 2005, 137). Afghánistán se stal základnou pro přípravu teroristických útoků proti západnímu světu.

Podle Kropáčka (2002, 194) byla Al-Káida oficiálně vyhlášená v únoru roku 1998. V tomto měsíci skupiny sdružené s al-Káidou vydaly bojovný protiamerický manifest a označily se za Mezinárodní islámskou frontu džihádu proti Židům a křižákům. (Kropáček, 2002, 114). Usáma bin Ládin vyhlásil válku Spojeným státům a obvinil je z řady provinění vůči islámu a muslimům, např. útok na Irák (Collins, 2011, 42). Tálibán byl bezpochyby ovlivněn rétorikou bin Ládina. Výše bylo uvedeno, že se ze začátku Tálibán nevyznačoval

žádným vypjatým antiamerikanismem. Zaměřoval se spíše na domácí politiku a snažil se o mezinárodní uznání svého režimu. Po roce 1998 však Tálibán přešel k protiamerické rétorice po vzoru Usámy bin Ládina (Kropáček, 2002, 115).

Západu byl vyhlášen džihád, kterého se teoreticky každý muslim měl zúčastnit (Collins, 2011, 42). Usáma bin Ládin prohlásil ozbrojené násilí, především zabíjení Američanů a jejich spojenců, za povinnost každého muslima (Collins, 2011, 42). Zde nešlo o mravní úsilí – „velký džihád“ v pojetí Mohameda, ale především o význam implikující násilí (Kropáček, 2002, 97). Následovaly protiamerické teroristické údery, z nichž ten největší z 11. září 2001 ovlivnil situaci nejen v Afghánistánu, ale i v globálním měřítku.

V boji proti Sovětům se mudžáhidové opírali především o islámskou ideologii. Podle Horáka (2005, 82) šlo však především o moc v zemi, což je dokumentováno vývojem po roce 1992, kdy nastolení islámského režimu vedlo ke znovuobnovení bojů převážně v důsledku etnické nevraživosti. Následující občanská válka mezi jednotlivými frakcemi mudžáhidů byla obdobím velkého chaosu a roztříštěností Afghánistánu. Vliv protivníků studené války již pohl, nicméně jejich zbraně tu zůstaly a ty dokázaly jednotlivé skupiny využít proti sobě navzájem. Po tomto chaosu se však Afghánistán dočkal vzestupu Tálibánu a jeho totalitního režimu teokratického typu, který ovládl skoro celou zemi. Konce bojů to však Afghánistán nezbavilo. Tálibán usiloval o ovládnutí celého Afghánistánu a za pomoci nového spojence Usámy bin Ládina bojoval proti poslednímu odporu – opoziční Severní alianci. O jeho pád z vládní pozice se nakonec postaraly až zahraniční vojenské síly.

6 Současný vývoj

Tato kapitola bude pojednávat o současném konfliktu a v Afghánistánu, který byl následkem teroristických útoků 11. 9. 2001 na Spojené státy americké. Vojenským jednotkám USA a jejich spojenců se podařilo sesadit fundamentalistické hnutí Tálibán, ale prozatím jen z vládní pozice. Dodnes není Tálibán poražen a je otázkou, jestli mu bude samotná afghánská armáda schopna vzdorovat po plánovaném odchodu jednotek ISAF z Afghánistánu.

6.1 Vstup USA do války v Afghánistánu a pád Tálibánu

Jak již bylo zmíněno, Tálibán usiloval o ovládnutí celého Afghánistánu. Poslední překážkou mu byla Severní aliance, která stále vzdorovala tálibánským silám, podporované al-Káidou. Velkou ranou pro Severní alianci byl atentát na jejího lídra Ahmada Šáha Masúda několik desítek hodin před teroristickými útoky na USA. Tento čin, provedený al-Káidou, však nevedl k utužení tálibánského režimu. O dva dny později totiž členové teroristické organizace al-Káida uskutečnili útok, při kterém zahynulo asi 3000 lidí (Vogelsang, 2010, 326). Tyto události nemohly být samozřejmě bez odezvy. 11. září 2001 se stalo zlomovým momentem pro další vývoj v Afghánistánu a pro vývoj mezinárodních vztahů ve světovém měřítku (Horák, 2005, 141).

Když se ukázalo, že za útoky stojí al-Káida v čele s Usámou bin Ládinem, prezident USA G. W. Bush vyhlásil válku proti terorismu (Vogelsang, 2010, 326). Islámský terorismus se tak těmito útoky zviditelnil a v mnohém ovlivnil země západního světa. Stal se problémem v globálním měřítku. Je mnoho těch, kteří fundamentalistický terorismus srovnávají s islámem jako náboženstvím. Nicméně je nutno zdůraznit, že velká většina muslimů odmítá spojování terorismu s islámem (Kropáček, 2002, 111). Pro islámský terorismus jsou typické násilné akce ozbrojených mimovládních skupin, které svou činnost, rétoriku a rituály vyztužují cíleně vytrhávanými citacemi z Koránu, hadísů a vlastních charismatických vůdců (Kropáček, 2002, 111). Islámské duchovní autority a také vlády všech muslimských zemí kromě Iráku teroristické útoky na Spojené státy odsoudily (Kropáček, 2002, 115, 182).

Spojené státy po útocích al-Káidy vyvíjely na Tálibán diplomatický tlak, aby vydal Usámu bin Ládina a jeho spolupracovníky (Vogelsang, 2010, 326). Tálibán tak de facto dostal šanci se vyhnout konfliktu se Spojenými státy. Jak již bylo zmíněno, i tentokrát Tálibán bin Ládina nevydal. Podle kodexu paštunvalí nemůže hostitel vydat svého hosta, protože host je pod jeho ochranou (Horák, 2005, 134-135). Usáma bin Ládín chtěl těmito útoky přimět USA

k invazi do Afghánistánu a oslabit tak jejich moc, což bylo strategií al-Káidy (Collins, 2011, 45). Tálibánští představitelé odmítli vydat vůdce al-Káidy, což bylo hlavním důvodem USA k zahájení války.

Pro Spojené státy bylo velice důležité, aby získaly podporu dalších zemí, zejména kvůli složité geopolitické situaci oblasti (Horák, 2005, 142). Významné pro USA byly např. postsovětské státy Střední Asie, jejichž pomoc hrála důležitou úlohu. Nejdůležitějším se však jevil postoj Pákistánu, díky kterému v podstatě Tálibán vznikl a později se ujal v Afghánistánu moci. Představitelé Pákistánu měli jen dvě možnosti: buď podporovat Tálibán proti USA nebo podporovat USA proti Tálibánu. Pákistán si však uvědomoval, že při podpoře Tálibánu by byl zařazen mezi státy podporující terorismus (Horák, 2005, 143). Podle Vogelsanga (2010, 326) byl Pákistán také znepokojen rostoucím vlivem al-Káidy v Afghánistánu a způsoby jakými Tálibán ovlivňoval pákistánské Paštuny, což by mohlo ohrožovat samotný Pákistán. Pákistánský vůdce Mušaraf po 11. září 2001 tak oficiálně skoncoval s politikou podpory Tálibánu a přiklonil se na stranu Spojených států (Vogelsang, 2011, 326). Rovněž mnoho pašunů se obrátilo proti Tálibánu a přidávali se k tradičním pašunským vůdcům, jakým byl např. Hamíd Karzájí, který nikdy Tálibán neuznával (Vogelsang, 2010, 327). V současnosti je prezidentem Afghánistánu.

Pro Spojené státy bylo brzy jasné, že bude nutné odstranit režim Tálibánu, aby mohli zatknout bin Ládina a zničit jeho výcvikové tábory v Afghánistánu. 7. října 2001 začala vojenská operace *Trvalá svoboda*, kdy americké letectvo na rozkaz G. W. Bushe začalo bombardovat vojenskou infrastrukturu Tálibánu a základny al-Káidy (Novák, 2008, 211). V listopadu 2001 se všechny složky opoziční protitálibánské koalice zapojily do ofenzivy (Horák, 2005, 147). Tálibán byl tak nucen se postupně stahovat, ztrácel dříve dobytá města včetně Kábulu a nakonec ztratil i Kandahár a tím byla ukončena pětiletá vláda Tálibánu. Podle Horáka (2005, 149) hlavní vůdci Tálibánu a al-Káidy pravděpodobně unikli za hranice do Pákistánu. Po pádu Tálibánu Spojené státy vyvíjeli úsilí na hledání a dopadení Usámy bin Ládina a dalších hlavních postav al-Káidy.

Skončila tedy vláda Tálibánu. Složky protitálibánské opozice s protitálibánskými paštuny a klíčovou podporou zahraničních sil dokázali odstranit tento represivní fundamentalistický režim. Velkou roli hrálo také omezení pákistánské pomoci Tálibánu, což jen potvrzuje scénář z historie, ve které se centrální vláda zhroutila, když byla ukončena pomoc ze zahraničí (Horák, 2005, 151). Američané se ze začátku domnívali, že dojde

poměrně k rychlému ukončení války v Afghánistánu a nastolení jeho stability. Do dnešního dne o dvanáct let později je však tato situace zatím nedosažitelná.

6.2 Úsilí o rekonstrukci a stabilizaci Afghánistánu a jeho problémy

Nové uspořádání a budoucnost Afghánistánu bylo ústředním tématem na konferenci v německém Bonnu, která byla svolána OSN v prosinci 2001 (Collins, 2011, 49). Paštunský velitel Hamíd Karzájí se stal dočasným vůdcem Afghánistánu. Jeho funkci a novou vládu schválila v roce 2002 Velká džirga (Horák, 2005, 154). V nové vládě však působilo mnoho vůdců Severní aliance (nepaštunů), což vedlo k nespokojenosti paštunského obyvatelstva. Na počátku roku 2002 byla za pomoci Spojených států vytvořena afghánská národní armáda (ANA), Collins (2011, 50), která měla k roku 2009 více než 78 300 příslušníků (MZV, 2009). Radou bezpečnosti OSN byly na základě konference v Bonnu ustanoveny Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly – ISAF (viz kap. 6.3), které měly zajistit Kábul s jeho okolím a podporovat novou vládu Hámida Karzájího. V Afghánistánu působí od ledna roku 2002 (BBC News, 2013). Velký význam mají Provinční rekonstrukční týmy (PRT), které byly zřízeny různými zeměmi včetně České republiky, jejíž PRT od roku 2008 působí v provincii Lógar. PRT se skládají z civilní složky, která je pod národní kompetencí a věnuje se hlavně rekonstrukčním projektům a také z vojenské složky, která je součástí ISAF a zajišťuje bezpečnost PRT, dopravu a komunikaci (MZV, 2009).

Vznikem nové vlády se Afghánistán začal pomalu stabilizovat. Bylo to však jen zdánlivé. Zemi to celkově nesjednotilo, moc vlády nesahala daleko od Kábulu (Horák, 2005, 155). Jak již bylo tradicí v minulosti, velký vliv moci měli také místní velitelé. Řada z nich navíc nesouhlasila s velkým podílem nepaštunů ve vládě, to se týkalo především paštunského jihu země. Postavení velitelů bylo také podle Horáka (2005, 159) utužováno vlivem mezinárodních a humanitárních organizací, kteří v zájmu efektivity byly nuceny spolupracovat spíše s příslušnými veliteli než s vládními orgány. Horák (2005, 155-160) se také zabývá problémy nové vlády. Poukazuje např. na nedostatek financí z vnitřních zdrojů nebo na nedostatek profesionálních vládních úředníků. Slabá a neefektivní vláda vedla ke vzrůstu násilí v Afghánistánu. (Jones, 2010, 315).

Vogelsang (2010, 330-331) poukazuje na obrovský nárůst výroby opia, zejména na jihu Afghánistánu. Podle tohoto autora se Afghánistán změnou vlády rozvíjel nerovnoměrně. Rozvoj jihu a východu bránil především fakt, že tyto oblasti zůstaly poměrně nebezpečné, a tak se příliv zahraniční pomoci soustřeďoval hlavně na ostatní oblasti. V roce 2006

Afghánistán dodal 92% světové produkce opia (Vogelsang, 2010, 331). Produkce této drogy se v Afghánistánu zvyšuje již třetím rokem v řadě (IHNEC.cz, 2013). Obchod s opiem je jedním z hlavních zdrojů financí pro Tálibán (Collins, 2011, 59). Z obchodu toto fundamentalistické hnutí ročně získává nejméně 100 milionů dolarů (IHNEC.cz, 2013). Tálibán po svém pádu přešel na guerillovou taktiku boje. Jak již bylo naznačeno v minulých kapitolách, hornatý terén vždy poskytoval protivládním bojovníkům úkryt před těžkou technikou a umožňoval jim partyzánský způsob boje, čehož dodnes Tálibán využívá.

Působení amerických vojenských jednotek a jejich spojenců v Afghánistánu bylo mnoha obyvateli především ze začátku vnímáno spíše pozitivně, hlavně z důvodu svržení nenáviděného režimu Tálibánu. V posledních letech však rostou projevy nesouhlasu s přítomností zahraničních, v afghánské interpretaci amerických vojáků, v zemi. V očích mnoha lidí se stávají okupační silou (Horák, 2005, 159). V posledních době se často objevují útoky vůči jednotkám ISAF z řad afghánského obyvatelstva. Situaci mezinárodních sil v Afghánistánu také zkomplikovalo zahájení války v Iráku v roce 2003, kdy se zintenzivněly boje proti jejich přítomnosti. Rovněž americké operace a bombardování, které si vyžádají civilní oběti, jen umocňují nevráživost vůči zahraničním vojskům v Afghánistánu (Horák, 2005, 165). Příkladem mohou být i vraždy civilistů z okolí Kandaháru americkým vojákem z roku 2012 nebo nechtěné spálení výtisku Koránu na americké základně (BBC News, 2013).

Západní přítomnost je opovrhována zejména pákistánskými paštony žijícími podél afghánsko-pákistánské hranice, silně ovlivněnými nacionalismem a fundamentalismem (Vogelsang, 2010, 331-332). Rostoucího fundamentalismu v těchto oblastech si byl tehdejší prezident Pákistánu Mušaraf dobře vědom a dokonce se i obával možného vzniku Paštunistánu po obou stranách hranice (Vogelsang, 2010, 332-333). Někteří členové pákistánské ISI navzdory proamerickému zaměření Pákistánu dokonce podporovali Tálibán a některé další povstalecké skupiny na afghánsko-pákistánském pomezí (Jones, 2010, 266).

Role prezidenta Karzajího byla posilněna novou ústavou z roku 2004, která rozšířila pravomoci prezidenta. Prezident dostal roli funkce ministerského předsedy a stal se také velitelem rodící se afghánské armády (Horák, 2005, 160). V roce 2005 došlo v Afghánistánu k prvním parlamentním volbám po více než třiceti letech (BBC News, 2013).

První roky mezinárodní pomoci bezpochyby přinesly Afghánistánu řadu pokroků. Podle Collinse (2011, 70) se zlepšila např. zdravotní péče v zemi, vznikly kilometry nových komunikací a také se zefektivnila část zemědělství. Nicméně to nezakrylo spoustu problémů. Vláda byla slabá, udržována mezinárodními silami, velkým problémem ve vládě byla korupce

(Collins, 2011, 72). Tanner (2009, 321) cituje z konce roku 2007 bývalého afghánského provinčního guvernéra: „*Vláda v podstatě zkolabovala, ztratila svůj význam v provinciích, ztratila svou kontrolu nad bezpečností v zemi a ztratila svou moc nad obyvateli.*“ Tálibán a jeho spojenci našel útočiště v Pákistánu, kde nabíral nové síly. V roce 2005 Tálibán započal řadu útoků a začal šířit v Afghánistánu svůj vliv. Konflikty s Tálibánem se rozšířily téměř do všech 34 provincií (Collins, 2011, 72). V roce 2010 se však 71% bezpečnostních incidentů odehrávalo pouze v 10% všech 398 afghánských distriktů (Collins, 2011, 72). Konflikt v Afghánistánu je dnes stále především bojem o pašunské oblasti na východě a jihu země. Stabilitu země a její vlády rovněž oslabují sebevražedné útoky, které byly podle Collinse (2011, 73) před rokem 2004 v Afghánistánu téměř neznámé. Problémem se také jeví pašunský nacionalismus kolem hranic s Pákistánem. Mnoho tamějších pašunských kmenových vůdců se prohlašuje za příslušníky Tálibánu (Tanner, 2009, 345). S koncem Bushovy administrativy, bezpečnostní situace byla velice špatná a rovněž také vyhlídky do budoucnosti na stabilní a bezpečný Afghánistán.

Nástupce G. W. Bushe Barack Obama ve svém projevu ve West Pointu na konci roku 2009 zdůrazňoval především nutnost porazit al-Káidu a prosazoval tak potřebu navýšit kapacitu bezpečnostních sil v Afghánistánu (Collins, 2011, 83-84). Zároveň také dodal, že Spojené státy nemají zájem o „nekonečnou válku“ a že se jednotky budou stahovat od července roku 2011. Na podzim roku 2010 do Afghánistánu přišlo 30 000 nových amerických vojáků a dalších 10 000 ze zemí NATO, byla tedy dosažena hranice 100 000 amerických vojáků a 41 400 jejich spojenců. (Collins, 2011, 84). NATO na konferenci v Lisabonu v listopadu 2010 souhlasilo se stažením jednotek z Afghánistánu do roku 2014. Hamíd Karzají konstatoval, že v tomto období afghánské bezpečnostní síly budou schopny převzít kontrolu nad bezpečností ve všech 34 provinciích. (Collins, 2011, 86). Klíčové jsou zde schopnosti afghánské národní armády a policie. Kolem 30 zemí (včetně ČR) se účastní NATO Training Mission – Afghanistan, která má na starosti důležitý výcvik afghánské národní armády a policie (Collins, 2011, 87). V posledních letech se však objevil rostoucí počet útoků ze strany vycvičených afghánských vojáků (ČT24, 2013).

Dílní úspěch v tažení Spojených států proti teroristické al-Káidě byl zaznamenán v květnu roku 2011, kdy byl zabit její vůdce a spojenec Tálibánu Usáma bin Ládín. Otázkou je, jestli to byl významný krok směrem ke zničení al-Káidy. Po tomto aktu následovalo několik sebevražedných útoků Tálibánu, se kterým snahy o dialog prozatím selhávají. V únoru 2013 Hámíd Karzají, pákistánský prezident Zardáří a David Cameron vyzvali

Talibán, aby v Kataru otevřel kancelář pro jednání s afghánskou vládou (České noviny, 2013). Karzají a Zárdarí se zavázali, že v brzké době uzavřou dohodu o míru v Afghánistánu (České noviny, 2013). Těsné vztahy s Pákistánem jsou pro další vývoj v Afghánistánu klíčové. Talibán v současné době nalézá útočiště především v Pákistánu v blízkosti afghánských hranic (Collins, 2011, 2).

V lednu 2013 jednal prezident Karzají ve Washingtonu ohledně budoucnosti Afghánistánu po odchodu zahraničních jednotek a podoby a rozsahu zahraniční pomoci (ČT24, 2013). Uvažuje se o tom, že malá část amerických vojáků v zemi zůstane za účelem zajišťování bezpečnosti a výcviku afghánských vojáků (ČT24, 2013). Hrozí zde scénář, který se v minulosti několikrát opakoval, když byla omezena zahraniční pomoc afghánské vládě.

6.3 Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly - ISAF

Jak bylo zmíněno, ISAF byl vytvořen OSN na základě konference v Bonnu roku 2001 s cílem zajistit bezpečnost Kábulu a jeho okolí a podporovat rekonstrukci země (isaf.nato.int., 2013). Po podpisu Bonnské dohody dočasná afghánská vláda souhlasila s vysláním ISAF do Afghánistánu, což 20. prosince 2001 schválila RB OSN v rezoluci č. 1386 (MZV, 2009). Až do srpna 2003 se ve velení ISAF střídalo několik zemí, pak velení vzhledem ke vzrůstající náročnosti operací převzalo NATO (isaf.nato.int., 2013). V říjnu roku 2003 RB OSN na základě rezoluce č. 1510 rozšířila mandát působení jednotek ISAF na celé území Afghánistánu (MZV, 2009).

První fází bylo převedení velení PRT v severním městě Kunduz pod ISAF v prosinci 2003 (isaf.nato.int., 2013). V říjnu 2004 bylo dokončeno rozšíření působnosti ISAF v severním Afghánistánu (isaf.nato.int., 2013). V únoru 2005 se působnost ISAF rozšířila na západ, v červenci 2006 na jih a v říjnu 2006 na východ (isaf.nato.int., 2013). Do roku 2006 se většina amerických sil dostala pod vedení ISAF (Collins, 2011, 64).

Mezi vojenské strategické cíle ISAF patří zejména:

- *rozšíření autority afghánské vlády na celé území Afghánistánu (MZV, 2009)*
- *vytvoření struktur nutných pro zajištění bezpečnosti v Afghánistánu bez asistence mezinárodních vojenských sil (MZV, 2009)*
- *vytvoření a udržení stabilního a bezpečného prostředí afghánskými úřady, v jehož rámci mohou probíhat udržitelné rekonstrukční a rozvojové aktivity (MZV, 2009)*

Konečným cílovým stavem je schopnost afghánských bezpečnostních sil udržet stabilitu země a její bezpečnost bez zásahu NATO (MZV, 2009).

Po rozšíření ISAF na jih a východ země docházelo ke vzrůstu útoků Tálibánu a dalších menších extremistických skupin. To vedlo k nutnosti vytvoření komplexní strategie ISAF, která by brala na vědomí širší politické aspekty a celkový rozsah aktivit mezinárodních sil v zemi (MZV, 2009). Proto na summitu NATO v Bukurešti v roce 2008 byl schválen tzv. *Komplexní strategický politicko-vojenský plán*, který určil čtyři principy pro další působení NATO a ISAF v Afghánistánu (MZV, 2009). Jednalo se o a) *společný a dlouhodobý závazek*, kde šlo hlavně o zapojení všech spojenců do společného úsilí ISAF (MZP, 2009), b) *podpora afghánskému vedení a postupné přebírání odpovědnosti Afghánci*, což je hlavním cílem ISAF (MZV, 2009), c) *komplexní přístup mezinárodního společenství a sladění civilního a vojenského úsilí* (MZV, 2009), d) *zvýšená spolupráce a zapojení sousedních zemí, především Pákistánu* (MZV, 2009).

Vedle ISAF v Afghánistánu působí i koaliční protiteroristická operace Trvalá svoboda, která je vedená USA a úzce spolupracuje s ISAF (MZV, 2009). Tato operace se stala symbolem boje proti terorismu po útocích 11. září 2001. V boji proti teroristické organizaci al-Káida operace zaznamenala dílčí úspěchy, nicméně al-Káida není poražena a teroristé dnes stále nalézají svá útočiště a to nejen v Afghánistánu. Podporovatel al-Káidy Tálibán zatím není ochoten zúčastnit se mírového dialogu a bude velkým nebezpečím pro afghánskou vládu po odchodu mezinárodních sil. Od roku 2001 se podařilo vytlačit Tálibán z vládních pozic, dovést zemi ke svobodným volbám, zlepšit ekonomickou situaci v zemi a životní podmínky (navzdory tomu ale Afghánistán zůstává jednou z nejchudších zemí světa) a do jisté míry vybudovat afghánskou armádu a policii. To vše ale za pomoci ze zahraničí. Tálibán není poražen, dokonce i zvyšuje svůj vliv. Nasvědčuje tomu vývoj posledních let. Propojení Tálibánu s al-Káidou se dnes zdá silnější než v roce 2001 (Collins, 2011, 104). Navíc Tálibán zná termín odchodu zahraničních sil ze země. V budoucnu zde hrozí podobný scénář situace po odchodu sovětských vojsk z Afghánistánu. Aby se tato situace neopakovala, je bezpodmínečně nutné vytvořit silnou, stabilní a efektivní vládu bez korupce a fungující afghánskou armádu a policii (Collins, 2011, 114). Bude rovněž nutná těsná spolupráce s Pákistánem, ve kterém Tálibán nalézá svoje útočiště.

6.4 Shrnutí problematiky afghánského konfliktu

Konflikt v Afghánistánu trvá prakticky nepřetržitě již více než tři desetiletí a je otázkou jak dlouho ještě potrvá. Afghánistán v minulosti doplácel na svůj strategický význam,

což vedlo k tomu, že se stával hlavním centrem konfliktů. Tak jako se Švýcarsku evropské konflikty vyhýbaly, tak do Afghánistánu se naopak ozbrojené konflikty soustředily. O Afghánistán měly vždy zájem světové mocnosti, které usilovaly o svůj vliv této oblasti. Jak Britové, tak i Sověti zde však ztroskotali a o velkém úspěchu se nedá hovořit ani nyní po deseti letech invaze Spojených států a jejich spojenců. Zahraniční mocnosti především nedokázaly porozumět kulturním hodnotám a tradicím obyvatel Afghánistánu, co víc, mnohdy se je snažily potlačovat. Přítomnosti cizích mocností v zemi jen utužily lpění obyvatel ke své kultuře a zvýšily xenofobii a zášť vůči cizincům. Nacionalismus dokázal sjednotit kmenové a náboženské vůdce proti společnému nepříteli. Po jeho odchodu však začali soupeřit mezi sebou. Velkou roli zde hrálo pestré etnické složení obyvatel, což byl hlavní faktor občanské války. Etnický aspekt však zdaleka nebyl jediným faktorem afghánského konfliktu. Velkou roli hrály i politické, náboženské a politické aspekty, které byly posíleny zahraničními mocnostmi.

Sovětský konflikt v Afghánistánu měl rozsáhlé důsledky, jako např. vznik al-Káidy, dnešního spojence Tálibánu. Tálibán, který byl ze začátku vítán pro svou snahu o stabilitu Afghánistánu, se v průběhu své vlády stal díky svému represivnímu režimu nenáviděným hnutím. Dnes spolu s al-Káidou představuje velkou překážku v procesu stabilizace země. Přes veškeré snahy zahraničních sil v Afghánistánu, Tálibán není poražen a bude velice obtížné přimět toto hnutí k dialogu. Bojovníci Tálibánu totiž vyrůstali ve válce a nic jiného za svůj život než válku a náboženské madrasy prakticky nepoznali. Rostou ohlasy, že po odchodu zahraniční pomoci v roce 2014 propukne občanská válka a slabá vláda nebude schopna čelit Tálibánu a dalším extremistickým silám. To je však nepravděpodobné pokud mezinárodní jednotky budou nadále v Afghánistánu operovat. Po jejich odchodu však hrozí, že Spojené státy po svém vpádu do Afghánistánu nenaplní svá očekávání na vyřešení problému v Afghánistánu a stanou se jen další neúspěšnou velmocí, která zde selhala.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo charakterizovat konflikt v Afghánistánu a jeho souvislosti. Tento cíl byl v práci naplněn.

Pro dosažení tohoto cíle byla nezbytná první kapitola, která se zaměřila na teoretické vymezení konfliktu, především na jeho definici, typologii, dynamiku a příčiny konfliktu, což je důležité pro porozumění konfliktu a tím i konfliktu v Afghánistánu.

Druhá kapitola se zabývala politicko-geografickou charakteristikou Afghánistánu. Cílem bylo vysvětlit, proč má tato země tak velký potenciál k tomu, aby zde vznikaly konflikty. Kapitola se zabývala geografickou polohou Afghánistánu a jeho přírodními poměry, což hrálo a hraje v konfliktu velkou roli. Velká pozornost zde byla věnována etnickému vymezení obyvatelstva, což bylo významným aspektem občanské války.

Třetí a čtvrtá kapitola se zaměřila na charakteristiku historických souvislostí, což je nutné pro porozumění problému afghánského konfliktu. Důraz byl kladen především na situaci v Afghánistánu v období konfliktu mezi Východem a Západem, která vyvrcholila sovětskou invazí do Afghánistánu, což mělo rozsáhlé důsledky do budoucnosti.

Pátá kapitola se zabývala charakteristikou Afghánistánu v době občanské války a vlády Tálibánu. Velký důraz byl kladen na vývoj a charakteristiku hnutí Tálibán a jeho režimu a také jeho propojení s al-Káidou, protože se jedná o hlavní aktéry dnešního konfliktu v Afghánistánu.

Šestá kapitola se zaměřila na současný vývoj v Afghánistánu. Zabývala se obdobím, které následovalo po teroristických útocích na USA z 11. 9. 2001, které ovlivnily situaci nejen v Afghánistánu, ale i situaci v globálním měřítku. Tato kapitola kladla důraz zejména na charakteristiku procesu rekonstrukce Afghánistánu včetně jeho problémů, který začal po svržení vlády Tálibánu.

Na závěr jsem se pokusil shrnout problematiku afghánského konfliktu a také jsem se s ohledem na vývoj v minulosti lehce dotkl možného budoucího vývoje v Afghánistánu po plánovaném odchodu zahraničních jednotek ze země.

Je však velmi obtížné podrobně charakterizovat současný vývoj v Afghánistánu, protože tento konflikt stále není u konce a má proto svou dynamiku.

Seznam použité literatury a internetových zdrojů

- COLLINS, J. *Understanding War in Afghanistan*. Washington, D.C.:National Defence University Press, 2011. ISBN 978-1-780-39924-9
- HORÁK, S. *Afghánský konflikt*. Praha: Public History, 2005. ISBN 80-86445-17-8
- JONES, S. *In the Graveyard of Empires: America's War in Afghanistan*. New York: W. W. Norton & Company, 2010. ISBN 978-0-393-33851-5
- KROPÁČEK, L. *Islám a západ: historická paměť a současná krize*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-540-2
- NOJUMI, N. *The Rise of the Taliban in Afghanistan: Mass Mobilization, Civil War, and the Future of the Region*. New York: Palgrave, 2002. ISBN 0-312-29584-7
- NOVÁK, M. *Džihád proti Kremlu: sovětská válka v Afghánistánu a zrod al- Káidy*. Praha: Epoque, 2008. ISBN 978-80-87027-63-9
- TANNER, S. *Afghanistan: A Military History from Alexander the Great to the War against the Taliban*. Philadelphia: De Capo Press, 2009. ISBN 978-0-306-81826-4
- TESAŘ, F. *Etnické konflikty*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-097-9
- TOMEŠ, J a kol. *Konflikt světů a svět konfliktů*. Praha: P3K, 2007. ISBN 978-80-903587-6-8
- VOGELSANG, W. *Dějiny Afghánistánu*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3077-6
- WAISOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-390-0

- BOHÁČ, Artur. Afghánistán za vlády Tálibánu: politicko-geografická analýza. *Internetový politologický časopis e-Polis* [online]. 2008 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/320-afghanistan-za-vlady-talibanu-politicko-geograficka-analyza.html>
- ŠEDIVÝ, Jiří. Válka: rámec pro analýzu. *Politická a regionální geografie* [online]. 2000, kap. 7 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://prg.xf.cz/kniha/kap7.htm>
- SHEARER, KOSH, FLYN. Declassified: The Taliban. In: *Youtube* [online]. 2006 [vid. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=wCTwXnDmUXE>
- Role NATO a ISAF v Afghánistánu. *Ministerstvo zahraničních věcí* [online]. 2009 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z:

- http://www.mzv.cz/nato.brussels/cz/aktualni_tema_afghanistan/role_nato_a_isaf_v_afghanistanu.html
- Afghanistan profile. *BBC News* [online]. 2013 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-south-asia-12024253>
 - Afghan peace jirga backs Karzai Taliban talks proposal. *BBC News* [online]. 2010 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/10234823>
 - Karzái a Zardári vyzvali Taliban k dialogu. *České noviny* [online]. 2013 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/karzai-a-zardari-vyzvali-taliban-k-dialogu/897618>
 - Obama a Karzái jednali o další roli Američanů v Afghánistánu. *ČT 24* [online]. 2013 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/210505-obama-a-karzai-jednali-o-dalsi-rolu-americanu-v-afghanistanu/>
 - The Traditional Loya Jirga Brochure. *E-Government of Afghanistan* [online]. 2013 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://jirga.gov.af/en/page/4793>
 - Tálibán získá ročně miliony dolarů za obchod s opiem, rozloha makových polí se zvětšuje A. *IHNED.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/svet-asie-a-pacifik/c1-59694040-taliban-afghanistan-makove-pole-opium-drogy>
 - About ISAF History. *Isaf.nato.int* [online]. 2013 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.isaf.nato.int/history.html>
 - Afghanistan Ethnic Groups Map. *Maps of World* [online]. 2009 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.mapsofworld.com/afghanistan/afghanistan-ethnic-groups-map.html>
 - Snaha omezit v Afghánistánu produkci opia selhává. *Novinky.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/svet/191738-snaha-omezit-v-afghanistanu-produkci-opia-selhava.html>
 - V Afghánistánu se našla obrovská ložiska kovů za bilión dolarů. *Novinky.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/svet/203137-v-afghanistanu-se-nasla-obrovska-loziska-kovu-za-bilion-dolaru.html>
 - INDIA-AFGHANISTAN. *The Meridian Express* [online]. 2012 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://themeridianexpress.wordpress.com/2012/09/11/india-afghanistan/>
 - Afghánistán: cesta k heroinu začíná chudobou a válkami. *XMAN.cz* [online]. 2007 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: http://xman.idnes.cz/xman-styl.aspx?c=A071109_132612_xman-novinky_mao

Seznam zkratek

ANA – Afghan National Army (afghánská národní armáda)

COW – Correlates of War

CIA – Central Intelligence Agency (Ústřední zpravodajská služba)

DR – Demokratická republika

HDP – Hrubý domácí produkt

ISAF – International Security Assistance Force (Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly)

ISI – Inter-Services-Intelligence

KGB - Výbor státní bezpečnosti

KOSIMO – Konflikt-Simulations-Modell

LDSA – Lidově demokratická strana Afghánistánu

NATO - North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická aliance)

OSN - Organizace spojených národů

PRIO – Peace Research Institute Oslo

PRT – Provinční rekonstrukční tým

SSSR - Svaz sovětských socialistických republik

UCDP – Uppsala Conflict Data Program

USA - United States of America (Spojené státy americké)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Petr Piták
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. David Hampl, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Konflikt v Afghánistánu a jeho souvislosti
Název v angličtině:	The Conflict in Afghanistan and Its Connections
Anotace práce:	Cílem bakalářské práce je charakteristika konfliktu v Afghánistánu a jeho souvislostí. První kapitola se zabývá teorií konfliktu, druhá kapitola se soustřeďuje na politicko-geografickou charakteristiku Afghánistánu. Následuje charakteristika historických souvislostí včetně situace v Afghánistánu v době konfliktu mezi Východem a Západem. Pátá kapitola se zabývá občanskou válkou a následující vládou Tálibánu. Závěrečná kapitola se zaměřuje na charakteristiku současného vývoje v Afghánistánu.
Klíčová slova:	Afghánistán, konflikt, Tálibán, al-Káida, etnické skupiny, džihád, ISAF, sovětská invaze, islám, Operace Trvalá svoboda
Anotace v angličtině:	The goal of this bachelor thesis is the characteristic of the conflict in Afghanistan and its connections. The first chapter deals with the conflict theory, the second chapter aims at the political and geographic features of Afghanistan. The following chapters deals with the historical connections including the situation in Afghanistan during the conflict between East and West. The fifth chapters aims at the civil war and also the Taliban rule. The last chapter deals with the characteristic of the current development in Afghanistan.

Klíčová slova v angličtině:	Afghanistan, conflict, Taliban, al-Qaeda, ethnic groups, Jihad, ISAF, soviet invasion, islam, Operation Enduring Freedom
Přílohy vázané v práci:	Bez příloh
Rozsah práce:	60 s.
Jazyk práce:	čeština

